

UNIVERZITET U SARAJEVU

FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

ODSJEK: POLITOLOGIJA, MEĐUNARODNI ODNOSI I DIPLOMACIJA

**BOSNA I HERCEGOVINA I MEĐUNARODNO SUDOVANJE U
PERIODU 1992-2020: PRAVDA ILI POLITIKA**

MASTER RAD

KANDIDAT:

Adna Miralem

MENTOR:

Prof.dr. Zarije Seizović

Broj indeksa: 1094 III-PiR

Sarajevo, oktobar 2021.

Sadržaj

Uvod.....	2
Teorijsko metodološki dio rada	4
Problem istraživanja	4
Predmet istraživanja	4
Ciljevi istraživanja.....	5
Sistem hipoteza	6
Kategorijalno pojmovni sistem	6
Kratka historija.....	8
Geopolitički aspekti međunarodnog vojnog sudjelovanja u BiH.....	11
Bosna i Hercegovina u periodu 1992-1995.....	14
Bosna i Hercegovina nakon 1995. godine i Daytonска tvorevina	17
Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju.....	21
Slučaj Karadžić	25
Slučaj Ratko Mladić	29
Slučaj Biljana Plavšić	33
Slučaj Radislav Krstić	37
Slučaj Momčilo Krajišnik	40
Slučaj Prlić i ostali.....	42
Slučaj Delić, Hadžihasanovići ostali	48
Slučaj Slobodan Milošević.....	54
Međunarodni sud pravde.....	57
Predmet Bosna i Hercegovina protiv Srbije i Crne Gore	59
Genocid	61
Pitanje izgradnje mira u Bosni i Hercegovini	63
Zaključna razmatranja.....	67
Literatura.....	70

Uvod

U periodu 1992-1995. godine Bosna i Hercegovina je bila poprište oružanog sukoba, što je za posljedicu imalo mnoge izgubljene živote, veliki broj izbjeglica i interno raseljenog stanovništva, a izvršene su mnoge povrede osnovnih ljudskih prava i sloboda kao i ratni zločini.

Osnivanjem institucija, kao što je Međunarodni sud pravde, nastaje potpuno novi sistem koji se zasniva na pravdi, zakonima i odgovarajućim univerzalnim vrijednostima. Akcenat ćemo staviti na istraživanje da li su odluke koje su donesene od strane međunarodnih sudova zadovoljavajuće ili ne za državu BiH i za većinu njene populacije. U ovom radu težište će biti i na presudama koje su donesene poslije ratnih dešavanja koje, prema mišljenju mnogih stručnjaka, ne zadovoljavaju osnovne principe pravednosti, odnosno vladavine prava. Da li je presuda Međunarodnog suda pravde u predmetu *Bosna i Hercegovina protiv Srbije i Crne Gore* ispunila očekivanja mnogih? Ako jeste, pitanje je *kojih* i zašto je to tako? Da li je, pak, uzrokovala pojavu drugih sporova, pa čak i takvih razmjera koji prelaze regionalne okvire? Da li se uopće može donijeti odluka pred Međunarodnim sudom pravde koja bi, po pitanju istine i pravde, bila prihvatljiva za svaku od strana u postupku? Uzevši u obzir činjenicu da je državni prostor BiH vijekovima bio razmeđe svjetova, odnosno granica u kulturnom, vjerskom, ideološkom ekonomskom pa i vojnom pogledu, onda je sasvim razumljivo da je interesovanje glavnih aktera međunarodne zajednice u ovom prostoru i za njega imalo jedan kontinuitet i da učestvuje u održavanju sadašnjeg i budućeg puta države i građana Bosne i Hercegovine.

Trenutno stanje u Bosni i Hercegovini i njenom društvu jeste da postoje tri istine, tri historije i tri interpretacije događaja u Bosni i Hercegovini u periodu 1992-1995. godine a društvo u svojim stavovima i razmišljanjima ostaje podijeljeno između tri konstitutivna naroda, što dovodi u pitanje daljnji napredak Bosne i Hercegovine kao i pitanje izgradnje mira. U okviru rada, potrebno je osvrnuti se i na Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju, čiji je zadatak krivično gonjenje osoba odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava, a koji je često, u prošlosti, bio „pod lupom“ javnosti kao organ vlasti koji je pokazao da se međunarodno pravo nekada zloupotrebljava u političke svrhe. S obzirom na to da se Bosna i Hercegovina još uvijek suočava sa prošlošću, dotiče se višestrukih dimenzija pravde i ljudskih prava i pitanja kako ratne zločince privesti pred lice pravde, kako zadovoljiti pravdu za žrtve i

preživjele, te kako obnoviti ratom razorenou društvo i vratiti povjerenje među narode. Dakle, u drugom dijelu rada ćemo se fokusirati na individualnu krivičnu odgovornost, temeljeći rezultate rada na analizi najvažnijih presuda MKSJ kao što su one u predmetu Karadžić, Krstić, Plavšić, Prlić, Delić, Hadžihasanović i dr. Da li su presude u njima doprinijele postkonfliktnoj izgradnji mira i suživota ili je situacija obrnuta? Zašto? Sam tribunal treba biti generator pomirbe i suočavanja sa prošlošću i, također, jedan od ciljeva u ovom radu je upravo proučiti i proanalizirati da li je pravda u dosta slučajeva ustupila mjesto političkom oportunitetu i da li se same presude koriste u političke kampanje.

Potraga za istinom, pravdom i pomirenjem je prijeko potrebna građanima BiH kako bi se napokon srušio zid koji dijeli stanovništvo od pronalaska mira, istinskog pomirenja i održivog suživota u državi.

Teorijsko metodološki dio rada

Problem istraživanja

Samim istraživanjem ove teme moramo se dotaknuti nemilih događaja iz prošlosti, koji još toliko utjecaja imaju na nas i naš razvoj, što je vrlo težak zadatak naročito za naše podneblje. Za naš daljnji napredak je neophodno rasvijetljenje i analiza činjenica iz prošlosti ali ne sa velikim zadiranjem u prošlost, jer se uz to veže pitanje izgradnje mira u Bosni i Hercegovini i da li smo uopće na pravom putu, putu koji vodi pravdi i pomirenju, izgradnji Bosne i Hercegovine kao multietničke države svjesne svojih različitosti ali i sličnosti i ne okrećući se puno za prošlošću nego postizanju što uspješnije budućnosti za sve građane i građanke.

Mehanizam stvoren za rasvijetljenje događaja iz prošlosti kako na prostoru Bosne i Hercegovine tako i na prostorima cijele bivše Jugoslavije jeste Haški tribunal (MKSJ). Pitanje koje se postavlja jeste da li je ovaj sud uzeo prevelik zalogaj kada je u pitanju pomirenje i da li je vremenom shvatio da je konačni cilj teško ostvariv i da li su išli pogrešnim koracima koji su ih doveli do saznanja da se pravda može postići ako ona proizilazi iz društva i pomirenja unutar društva, a ne nametanjem i utjecajem nekih vanjskih faktora.

Problem istraživanja jeste pravednost odluka međunarodnih sudova te koliko su same te odluke bile pravedne za Bosnu i Hercegovinu. Također potrebno je istražiti u kojoj mjeri su međunarodni sudovi djelovali da se postigne ta pravednost te da pravda u konačnici pokaže svoje pravo lice. Također postavlja se pitanje koliko su presude utjecale na pomirenje i izgradnju mira u Bosni i Hercegovini i da li je u tim presudama bilo političkog interesa.

Predmet istraživanja

Predmet istraživanja ovog rada se odnosi na utjecaj presuda međunarodnog sudovanja za Bosnu i Hercegovinu kao državu, ali i njeno društvo kao cjelinu, te oblikovanjem narativa posredstvom presuda, ali i praćenjem posljedica koje su utjecale na izgradnju mira.

Iako je predmet istraživanja samo društvo, ne smijemo ignorisati utjecaj politike i samih elita na oblikovanje javnog mišljenja. U fokusu ovog istraživanja će također biti i mladi u Bosni i Hercegovini te njihov aktivizam i volja za učestvovanjem u političkim i društvenim promjenama ove države. Nesporno je da starije generacije mogu imati utjecaja na oblikovanje njihovih

mišljenja i samih stavova o nemilim događajima iz prošlosti. Svjesni smo da je ova postkonfliktna država i politički i društveno izgrađena na fundamentima konflikta te nas ne treba čuditi da, nakon 20 godina rata, glavna tema i kod mladih i kod starijih generacija je upravo rat. Stoga, aktivizam mladih treba da ide u smjeru izgradnje njegove trajnosti i dugoročnosti, kroz promociju političke kulture, do svijesti o zajedničkim vrijednostima i interesima, te nužnosti zajedničkog djelovanja u cilju njihovog ostvarenja. Mladi trebaju biti svjesni da ne smiju pratiti postojeću retoriku, te biti njenim taocem, nego fokusirati se na izgradnju buduće zdrave i funkcionalne države. Svjesni smo da je situacija još kompleksnija jer, kada je u pitanju država kao što je Bosna i Hercegovina, tu nailazimo i na utjecaj regionalnih faktora kao što su Republika Hrvatska i Republika Srbija. Kako konstatiše Dimitrijević: „Vlade u post-jugoslavenskom regionu, uporno su odbijale da surađuju sa Tribunalom. Većina stanovništva u tim entitetima je smatrala da je tribunal potpuno nelegitimno tijelo. Istraživanje javnog mnijenja o stavovima prema MKSJ-u i sveukupnoj političkoj i kulturnoj situaciji u regionu pokazuju neuspjeh izgradnje mira i pomirenja“ (Dimitrijević, 2018).

Dakle, ovim istraživanjem će se najviše fokusirati na posljedice međunarodnog sudovanja i koliko su se te iste posljedice odrazile na društvo, naročito mlade generacije. Naposljetu, odgovorit će i na bitno pitanje koje se nameće, a to je koliko zapravo ima tražene pravde i nepotrebne politike u svim presudama.

Vremensko određenje predmeta istraživanja: Obuhvatit će period od 1993. do 2021. godine.

Prostorno određenje predmeta istraživanja: Istraživanje će biti provedeno na teritoriji Bosne i Hercegovine.

Ciljevi istraživanja

Društveni: rad bi trebao doprinijeti razumijevanju širih slojeva društva, onoga što su radili međunarodni sudovi, kako su to radili i zašto su baš tako radili.

Disciplinarno određenje predmeta istraživanja: Istraživanje je interdisciplinarnog karaktera, jer će se vršiti u oblastima međunarodnih odnosa, međunarodnog prava i sigurnosti, oslanjajući se i na druge naučne discipline kao što su sociologija, historija i dr.

Sistem hipoteza

Generalna hipoteza: Međunarodni sudovi su u svom radu nezavisni i samostalni, ali ne potpuno – njihov rad često nosi breme svjetskih političkih previranja i sukobljavanja stavova velikih sila po pitanju predmeta sudskog odlučivanja u konkretnom postupku. U tom smislu, odluke međunarodnih sudova koje se odnose na Bosnu i Hercegovinu i njene građane nisu izuzetak.

1. Pomoćna hipoteza: Iako su presude međunarodnih sudova doprinijele utvrđivanju istine, one nisu doprinijele pomirenju, izgradnji kvalitetnijih međuetničkih odnosa i suživotu u Bosni i Hercegovini.

2. Pomoćna hipoteza istraživanja: Utjecaj međunarodne politike (politika) na rad sudova često za posljedicu ima odstupanje od principa vladavine prava i pravednosti.

Kategorijalno pojmovni sistem

1. Pravda

Definicija pravde je povezana s vrijednostima koje su usađene u neko društvo, a koje traže opće dobro za sve građane. Pravda predstavlja vrhunsku i društvenu pravnu vrijednost. Ona je vrijednost zbog toga što je jedna vrsta srazmernosti i skладa, sve do postizanja harmonije, koja je drugi naziv za absolutnu pravdu, pored te absolutne božanske ili prirodne pravde postoji i društvena pravda sa svojim izvedenim vrstama, koja je relativna u ljudskim razmjerima (Vid Holbah, 1950).

2. Međunarodni krivični Tribunal za bivšu Jugoslaviju

Međunarodni krivični Tribunal za bivšu Jugoslaviju je sud formiran od strane Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija u čiju nadležnost spada procesuiranje zločina počinjenih tokom sukoba na Balkanu od januara 1993.godine. Od njegovog osnivanja u maju 1993.godine nepovratno je promjenjena slika međunarodnog humanitarnog prava i pružena mogućnost žrtvama da javno iznesu strahote koje su vidjele i doživjele. Svojim odlukama bez presedana koje se tiču genocida, ratnih zločina i zločina protiv čovječnosti, Međunarodni krivični Tribunal za bivšu Jugoslaviju je pokazao da visoki položaj nekog pojedinca više ne može biti zaštita od krivičnog gonjenja a u

skladu jednim od tzv. Nirnerških principa¹. Sud je pokazao da lica osumnjičena da svoje najveće odgovornosti za počinjena zvijerstva mogu biti pozvana na odgovornost, kao i da kivica treba da bude individualizovan, štiteći čitave zajednice od toga da budu prozvane kolektivno odgovornim (ICTY).

3. Politika

Sam naziv „politika“ dolazi od riječi „polis“ što znači grad i riječi „politeikos“ što znači državni. Pod politikom podrazumijevamo „djelatnost usmjerenu na osmišljavanje, organizovanje, vođenje i regulisanje zajedničkog života ljudi, u skladu sa njihovim potrebama, interesima, predstavama, ciljevima i sredstvima u određenoj zajednici, uz saglasnost svih ili uz podčinjavanje sa pristankom ili bez pristanka.(Čedomir Čupić, 2000.)

4. Međunarodni sud pravde

Međunarodni sud pravde (*International Court of Justice - ICJ*) glavno je sudske tijelo Ujedinjenih naroda (UN). Osnovan je u junu 1945. Poveljem Ujedinjenih naroda, a započeo je s radom u aprilu 1946. godine. Sjedište Suda je u Palači mira u Den Haagu (Nizozemska). Od šest glavnih organa Ujedinjenih naroda, jedini je koji se ne nalazi u New Yorku (Sjedinjene Američke Države). Nadležnost Suda je rješavati, u skladu s međunarodnim pravom, pravne sporove koje su mu iznijele države i davati savjetodavna mišljenja o pravnim pitanjima koja su mu uputila ovlaštena tijela Ujedinjenih naroda i specijalizirane agencije. (ICTY)

5. Društvo

Riječ društvo dolazi od latinske riječi *societas* , koja znači najprije ‘družbu’, zatim ‘dobrovoljnu zajednicu osoba okupljenu oko zajedničkih ciljeva’, te na kraju ‘dio zajednice okupljen oko zajedničkih ciljeva i standarda’ (Merriam-Webster, 1989: 684). Društvo kao pojam je veoma kompleksan i različito se definira. Po Tonniesu društvo se može definirati kao skupina ljudi koja dijeli zajedničke veze oko tradicija, uvjerenja ili ciljeva. Važan element društva je da se odnosi i veze nastali u tim slučajevima temelje na izravnoj osobnoj interakciji. Pojam društva zasniva se na pojmu teritorije i održanja teritorijalnih granica društva uz pomoć političke moći“

---

¹ Tako je, prvi put nakon Drugog svjetskog rata, pred Međunarodni sud izведен bivši šef države – Slobodan Milošević.

(Koslowski, 2003: 59-60). Niklas Luhmann, primjećuju da na taj način „pojam društva mora postati ovisan o proizvoljno povučenim državnim granicama“ (Luhmann, 2011: 29), što naprosto ne odgovara stvarnosti.

6. Mir

„U političkom smislu, stanje suprotno ratu, obratno od ratnog stanja, stanje koje prethodi ratu i koje slijedi iza njega. Normalno i uobičajeno, ustaljeno funkcioniranje državnog i javnog poretku, stanje javne i privatne sigurnosti građana i javnog reda, u kojem se masovno ne koristi oružje i vojna sila u borbene svrhe“ (Beridan, Tomić, Kreso, 2001:214).

Nekoliko važnih repera iz istorije Bosne i Hercegovine

U Srednjem vijeku, kada je Bosna i Hercegovina imala svoju državnu samostalnost i opstojnost, uspjela je dobiti i epitet multikofensionalne i multikulturne zajednice. Pripadnici Bosanske crkve ili Crkve Bosanske (bogumili) i hrišćani su činili najveći dio stanovništva. Kada je izgubila samostalnost 1463. godine, ona je i dalje ostala multikulturalna i multireligijska zajednica. Islamska vjeroispovijesti je nastala na tlu Bosne nakon nastajanja Otomanske vlasti. Veliki je broj stanovnika prihvatio tada islam. Govorio o periodu šesnaestog i sedamnaestog vijeka. Vjere koje su bile zastupljene u tadašnjem društvu se bile katolička, pravoslavna i islamska vjera. To je upravo bila specifičnost Bosne. Takva se situacija u Bosni zadržala sve do XXI stoljeća.

Godine 1878. vlast u Bosni i Hercegovini preuzima Austrougarska carevina . Tako ostaje do kraja Prvog svjetskog rata 1918. Za četrdeset godina vladavine Austrougarske nad Bosnom i Hercegovinom načinjen je proces evropeizacije ovdašnjeg društva. Bosna i Hercegovina se snažno i brzo razvijala ali je taj razvoj zaustavio Prvi svjetski rat. Cjelovitost Bosne i Hercegovine tada biva ugrožena sporazumima srpske i hrvatske buržoazije o samoj podjeli Bosne. Ta podjela poznata kao sporazum Cvetković – Maček nije provedena u djelo zbog Drugog svjetskog rata . Tada se u ovom periodu, u Bosni i Hercegovini vode borbe između Hitlerove vojske i narodnooslobodilačkog pokreta. Bosna i Hercegovina je na Prvom zasjedanju antifašističkog vijeća BiH, 1942.g. proglašena državnom zajednicom i bila jedna od šest jedinica koja će zajedno sa ostalim jedinicama osnovati Demokratsku federalivnu Jugoslaviju na Drugom zasjedanju AVNOJ-a 1943. godine. U to je vrijeme bila prisutna harmonizacija međuetničkih odnosa u Bosni.

Od 1990. do 1992. godine Bosna i Hercegovina je imala višepartijski sistem i provela je i višestranačke izbole 1990 godine. Na takvim izborima u novembru 1990 godine izbornu pobjedu dobile su jednoetničke stranke: SDA, SDS i HDZ. Ove su stranke osvojile 84% poslaničkih mandata u Parlamentu BiH. Na ovaj je način u Bosnu i Hercegovinu ušetao pluralizam. Ove su stranke formirale vlast i podjelili su resore u državnoj upravi . U Parlamentu je 1992.g. odlučeno da Bosna i Hercegovina zbog svoje duge istorije i već uspostavljene državnosti dobije status suverene i nezavisne države, kao i ostale republike: Slovenija, Hrvatska, Srbija, Makedonija i Crna Gora.

Evropska je zajednica 6. aprila 1992.godine priznala Bosnu i Hercegovinu kao nezavisnu državu, a potom 22.maja 1992.godine , Rezulocijom Vijeća sigurnosti br.775, Bosna i Hercegovina je primljena u članstvo Organizacije ujedinjenih nacija (OUN). Od tog je dana, nezavisna država Bosna I Hercegovina preuzeila odgovornost vođenja svoje vlastite politike , odbranu svoje teritorije i vršenja državne vlasti na svom teritoriju , kao i obavezu da će voditi miroljubivu politiku prema svojim susjedima i drugim državama međunarodne zajednice. Ovakav je prijedlog Parlamenta Bosne i Hercegovine odobren na referendumu održanom 29. februara i 1. marta 1992. godine.Tada, Bosna i Hercegovina dobiva međunarodno priznanje od zemalja Evropske unije i velikog broja zemalja svijeta. Ovakvom konceptu se usprotivila samo Srpska demokratska stranka, pod vodstvom Radovana Karadžića. Oni su se zalagali za etničku podjelu Bosne i Hercegovine i njenu državno-pravnu negaciju. Srpska demokratska stranka je u aprilu 1992. godine samovoljno izašla iz Parlamenta BiH i započela političke i vojne aktivnosti na opsadi grada Sarajeva.Tada je došlo do nasilnog progona civilnog stanovništva: Bošnjaka i Hrvata sa područja Bosne i Hercegovine. Formirana je Vojska srpskog naroda i to od pripadnika bivše Jugoslovenske narodne armije. Nakon tri godine rata potpisani je Dejtonski mirovni sporazum 1995. godine i počelo se raditi na izgradnji mira.

Geopolitički aspekti međunarodnog vojnog sudjelovanja u BiH

Bosna i Hercegovina tokom XXI vijeka funkcionira i razvija se unutar geopolitičkog okvira koji je ustanovljen Daytonskim mirovnim sporazumom 1995. godine.

Bosna i Hercegovina je smještena u jugoistočnoj Evropi i preko njene teritorije vode najkraći komunikacijski pravci koji povezuju prostor Podunavlja sa srednjim Jadranom. Veličinom, nivoom društvenog proizvoda, položaja, komunikacijskim značajem, te po osnovu raspolaganja strategijskim sirovinama i resursima Bosna i Hercegovina ima ograničen utjecaj u savremenom svijetu. Međutim, ona je i dalje faktor utjecaja na stabilnost jugoistočne Europe i Evrope u cjelini, zbog čega će njena unutrašnja i vanjska dinamika razvoja biti predmet evropske i šire međunarodne pažnje i u narednom periodu. Pored lokalnih sukoba, čiji ishod je teško predvidjeti sa aspekta trajanja i dalje eskalacije, u nekim dijelovima svijeta sve izraženiji su procesi ispoljavanja nacionalnih, vjerskih, kulturnih i drugih identiteta koji u sebi nerijetko nose i retrogradna i ekstremistička obilježja, zbog čega postaju svojevrsni izazovi i prijetnje lokalnog ili regionalnog karaktera. Bosna i Hercegovina i njeni susjedi su imali takvo iskustvo u bliskoj prošlosti sa izuzetno teškim materijalnim i ljudskim posljedicama koje se i danas značajno osjećaju. Iz tog razloga jugoistočna Evropa i dalje predstavlja najosjetljivije područje današnje Europe. Događaji iz perioda disolucije jugoslovenske države potvrđili su da je održivost i funkcionisanje Bosne i Hercegovine kao države zavisna od integrišućih faktora šire državne zajednice, u kojoj Bosna može da egzistira, jer je Bosna uvek funkcionisala u kontekstu šire državne zajednice (Turska, Austrougarska, Jugoslavija u raznim varijantama). Značaj geopolitičkog prostora Bosne i Hercegovine je došao do izražaja u periodu prestanka hladnog rata i procesa dezintegracije u zemljama bivšeg socijalističkog lagera, kada se počelo sa zaokruživanjem novih tzv. interesnih sfera, kao i nakon Daytonskog sporazuma, prijema Češke, Mađarske i Poljske u NATO savez i kosovske krize, kada se te interesne sfere zaokružuju i kada se počinju uspostavljati novi odnosi u međunarodnoj zajednici, kako između Evropljana i SAD, tako i između Rusa i ostatka svijeta. BiH ima status i nastupa kao subjekt u međunarodnim odnosima, što bitno predjeljuje njeno mjesto, ulogu i položaj, pa samim tim i politički aspekt prisustva međunarodne zajednice u njoj. Dakle, geopolitički i geostrateški položaj BiH je po mnogo čemu veoma interesantan kako za male susjedne zemlje tako i za neke „velike“. Što se tiče političkog aspekta vojnog sudjelovanja,

bitno je spomenuti da je Bosna i Hercegovina kako u ratnom tako i u poslijeratnom periodu predstavljala pogodno tlo za utjecaj međunarodne zajednice kao i za ostvarivanje vlastitih interesa. Upravo zbog ovog je vrlo bitno spomenuti geopolitički utjecaj jer spada u vrlo važne faktore koji bi mogli pobliže objasniti toliki utjecaj većih sila kao što su SAD i Rusija.

Geopolitičke promjene u svijetu i u Evropskoj uniji mogu negativno utjecati na stabilan razvoj Bosne i Hercegovine i ekonomski i politički procesi u sklopu integracije često mogu biti brana za utjecaje koji dolaze uslijed geopolitičkih promjena. Bosna i Hercegovina možda jeste mala država po obimu ali za globalne igrače i njihove interese itekako spada u važan segment, da kažemo, te globalne utrke. Svjesni smo i toga da u budućim događajima, sigurnost, stabilnost i suverenitet Bosne i Hercegovine će uveliko zavisiti od unutrašnjih i vanjskih faktora i interesa međunarodne zajednice. Svjesni smo osciliranja događaja i međunarodnih odnosa, posebno u podneblju kao što je Balkan, ništa se ne može predvidjeti sa nekom velikom sigurnošću. Kada govorimo samo o unutrašnjim prilikama i samom odnosu u Bosni i Hercegovini, činjenica jeste da sudbina i budućnost naših života zavisi od nas samih, također od unutarnje snage, od onih koji budu stajali uz svoju državu, njenu teritoriju. Zavisit će i od toga hoćemo li imati samo jedan politički narod umjesto sadašnja tri. Sigurnost i stabilnost ove države također će zavisiti i od naših susjeda, naših međusobnih odnosa i razvoja saradnje i poštovanja. Kada govorimo o vanjskim čimbenicima koji utječu na budućnost ove države vrlo je bitno spomenuti Evropsku zajednicu i NATO savez kao i njihove interese i težnje prema Balkanu, ali i samoj Bosni i Hercegovini. Pozitivna stvar u zapažanju odnosa Bosne i Hercegovine i međunarodne zajednice jeste tendencija prema političkoj i vojnoj integraciji. Uz ovo, naravno, možemo vezati i pozitivne i negativne stvari ali ovom prilikom to se može vrlo pozitivno reflektirati na budućnost Bosne i Hercegovine. Bitno je spomenuti i izazove današnjice s kojima se Bosna i Hercegovina suočava. Jedan od takvih je i moguća opasnosti za BiH od geopolitičkog utjecaja Rusije i Turske. Nove opasnosti zbog zastoja Bosne i Hercegovine u odvijanju procesa integracije u Evropsku uniju i NATO savez javljaju se 2012. godine uslijed sve većeg prisustva i geopolitičkog utjecaja Ruske Federacije i Republike Turske na društvene i političke procese u Bosni i Hercegovini. Republika Turska izvodi ekonomsko-kulturne aktivnosti kojima postepeno širi svoje prisustvo i jača utjecaj na prilike u Bosni i Hercegovini. Pri tome je primarni interes da se ojača pozicija bošnjačkog naroda u Bosni i Hercegovini i da se spriječi svako novo stradanje Bošnjaka od ekstremnog srpskog nacionalizma. S druge strane, velika sila kao što je Ruska Federacija svojim utjecajem

udaljila je Republiku Srbiju od mogućeg članstva u NATO savez. Istovremeno je Ruska Federacija ohrabrla rukovodstvo Republike Srpske da u oktobru 2017. g. Narodna skupština Republike Srpske doneše Rezoluciju o vojnoj neutralnosti Republike Srpske. Time se direktno destruira strateški ustanovljeni put države Bosne i Hercegovine za prijem u članstvo NATO saveza. Zaključno s tim, možemo reći da će utjecaj ove dvije velike zemlje kao što su Turska i Rusija na proces razvoja Bosne i Hercegovine biti još veći i sa više posljedica za daljnju integraciju Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju i NATO, ukoliko međunarodna zajednica kao i institucije Evropske unije i članice NATO saveza ne donesu novu strategiju koja bi ubrzala njihovu. Također, budućnost Bosne i Hercegovine će dosta zavisiti od multilateralnih odnosa i težnje integracije država koje vode ispravnu politiku kao i saradnju država bez obzira na njihovu veću ili manju geografsku udaljenost. Iako se Bosna i Hercegovina, kao država, nalazi u položaju „tampon zone“ i još uvijek je objekat osvajačkih pretenzija, to nam govori da je i veća potreba za angažmanom u evropskim procesima integracije.

Jedno je sigurno, Bosna i Hercegovina bez unutrašnjeg konsenzusa vodećih političkih elita ne može razmišljati o stvaranju efikasne, demokratske moderne države i ne može doći do priključenja Evropskoj uniji i NATO savezu - krajnje je vrijeme da političari poduzmu mјere i ispune obećane reforme, kako bi Bosna i Hercegovina zajedno sa međunarodnom zajednicom i vodećim silama poput Sjedinjenih Američkih Država i Evropske unije krenula naprijed. Prema sadašnjem stanju stvari, koje gotovo nepromijenjeno egzistira od 1995., ništa se bitno neće promijeniti u skorije vrijeme.

Bosna i Hercegovina u periodu 1992-1995

"Ono što se dogodilo u Bosni nije doseglo razmjere holokausta niti se s njime može mjeriti. Ipak, eho holokausta odjekivao je cijelom Bosnom, no nigdje tako snažno kao u našem neuspjehu da odgovorimo tom izazovu."

Roger Cohen, Ogrubjela srca: Sarajevske priče ("Hearts Grown Brutal: Sagas of Sarajevo", Random House, New York 1998)

Svake godine hiljade turista pojurilo bi u Jugoslaviju kako bi ljetovali na Jadranskom moru i uživali u prekrasnom krajoliku i degustiranju još bolje domaće kuhinje pune raznolikih jela. Ipak, postojala je jedna strana Jugoslavije koju turisti nikada nisu vidjeli: strana rastuće netrpeljivosti i napetost između šest republika, rastući nacionalistički osjećaj. Godine 1991. Jugoslavija, kakva je nekad bila, napoljetku se raspala. Za razliku od raspada Čehoslovačke 1989. godine *Velvet revolution*-plišana revolucija), raspad Jugoslavije bio je nasilan i krvav. Nakon što je prvo zahvatio Sloveniju i Hrvatsku, oružani sukob se proširio na Bosnu i Hercegovinu (1992). Nekada mirni gradovi bili su opkoljeni i nemilosrdno granatirani, paravojne snage su pljačkale i terorizirale svoje žrtve; susjedi i prijatelji okrenuli su se jedni protiv drugih; a političari pomno planirali svoje sljedeće poteze.

Nakon raspada SFRJ, 1991. godine, Republika Bosna i Hercegovina proglašila je, prateći rezultate referenduma, nezavisnost 1. marta 1992. godine. Ovom potezu su se žestoko suprostavili Radovan Karadžić i političko rukovodstvo SDS-a, koji su uz otvorenu pomoć i podršku Srbije i Jugoslovenske narodne armije proglašili autonomnu srpsku regiju unutar Bosne i Hercegovine (“Republika srpskog naroda u BiH”), kasnije nazvanu Republika Srpska (RS). Republika Srbija je revizijom Ustava iz 1974. i Ustava od 28. septembra 1990. ukinula autonomiju Vojvodine i Kosova i praktično izvršila secesiju (od SFRJ), uništila ustavni poredak SFRJ (izvršila udar na savezni Ustav) i pravnu agresiju na ustavni sistem Jugoslavije, preuzeala funkcije nove „samostalne srpske države“, čime je sama izuzeta iz pravnog sistema SFRJ, što je po zakonima SFRJ predstavljalo najveće krivično djelo i prije višepartijskih izbora otpočelo sa procesom formiranja Velike Srbije. Samoproglašena “Republika srpskog naroda u BiH”, predvođena Radovanom Karadžićem, uz podršku režima Slobodana Miloševića u Srbiji i Jugoslovenske narodne armije (JNA) koja je od antifašističke, jugoslavenske, narodne i

multietničke vojske transformirana u velikosrpsku vojsku, pokrenula je brutalni rat koji je trajao od aprila 1992. do kraja 1995. godine. Njihova kampanja u Bosni i Hercegovini se oslanjala na politiku i taktiku "etničkog čišćenja" silom zaposjednute teritorije od bošnjačkog i hrvatskog stanovništva u cilju stvaranja „Velike Srbije“. U aprilu 1992. godine jedinice Jugoslavenske narodne armije počele su granatirati glavni grad Bosne i Hercegovine, a ubrzo su im se pridružile i paravojne formacije pod vodstvom Radovana Karadžića. Nasilje se brzo proširilo i na istočnu Bosnu, gdje su Bošnjaci koji su živjeli u selima i manjim gradovima, poput Višegrada, Foče i Zvornika bili prisiljeni napustiti svoje domove zbog žestokih napada. Za manje od dva mjeseca, samoproglašena "Srpska republika" je zauzela oko dvije trećine bosanskohercegovačke teritorije koordiniranim napadima snaga bosanskih Srba (VRS) pod komandom i vodstvom generala Ratka Mladića i jedinica JNA. Vojska Republike Srpske (VRS) je nastavila sa provođenjem svog plana tokom 1992. godine, vršeći također teško razaranje po istočnoj Bosni. Nabrinu formirana, da tako kažemo, vrlo slabo opremljena i vojno vidno slabija u odnosu na jedinice JNA, Armija Republike Bosne i Hercegovine uspjela je nekako zadržati neke od svojih položaja, međutim, njen otpor je bio oslabljen postojećim međunarodnim embargom na oružje koji je uveliko dao premoć srpskim snagama, osiguravajući im monopol zbog zaliha oružja JNA. Osim što je svoj stav formirala na štetu legitimne vlade Republike Bosne i Hercegovine, sudjelovanje međunarodne zajednice na početku sukoba svodilo se na neki minimum. Pretežno bi se to odnosilo na isporuku humanitarne pomoći. I pored toga što su UN izbjegle mogućnost vojne intervencije, na kraju su rasporedile međunarodne snage UNPROFOR-a u određeni broj takozvanih "sigurnih područja" UN-a u Bosni i Hercegovini. Ova sigurna područja su ubzo postala jedna od glavnih meta Vojske Republike Srpske. U međuvremenu, zločini koje su snage VRS-a vršile nad nesrpskim stanovništvom širom Bosne i Hercegovine postajali su sve prisutnija i masovnija pojava. Uz opsadu većeg broja bosanskih gradova i mjesta, uključujući glavni grad Sarajevo, vojno i političko rukovodstvo Republike Srpske je uspostavilo brojne koncentracione logore i kampove za silovanja širom zemlje. Radi se o zločinima protiv čovječnosti i međunarodnog prava, teškim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava, koji su nastali na temelju fašističke ideologije, politike i prakse. Cilj tih ideologija i politika je osvajački rat za teritoriju kao i borba za životni prostor. Nakon genocida u Srebrenici i oko nje 1995. godine i artiljerijskog napada VRS-a na sarajevsku pijacu Markale koji se desio 28. augusta 1995. i granate koja je pala na Markale, a ubila i ranila 86 osoba, značajniji zračni napadi NATO-a u

kombinaciji sa kopnenom ofanzivom Armije Bosne i Hercegovine i HVO/HV doveli su bosanske Srbe za pregovarački stol.

Do prvog preokreta u uspostavljanju mira došlo je početkom 1994. godine kada je potpisana Vašingtonska mirovna sporazuma i zaustavljen bošnjačko-hrvatski vojni sukob. Tokom 1994. godine oblikovan je plan Kontakt grupe koji je za osnovu mirovnog rješenja predviđao razdvajanje vojnih snaga Federacije Bosne i Hercegovine i vojnih snaga Republike srpskog naroda u odnosima 51% teritorije za Federaciju BiH i 49% teritorije za Republiku srpskog naroda. Predstavnicima međunarodne Kontakt grupe za BiH je u novembru 1995. za pregovaračkim stolom uspjelo uskladiti interes i ciljeve tri sukobljene strane u BiH, dvije susjedne države Srbije i Hrvatske i međunarodne zajednice. Nakon tri i po godine rata, oni su predstavili pojedinačne prijedloge, kompromise i ispravke, ali nisu izvršili temeljnju reviziju podjele zemlje po etničkim kriterijima. Konsenzus između članova Kontaktne grupe koju su činile vodeće svjetske sile: SAD, Ruska federacija, Velika Britanija, Francuska i Savezna Republika Njemačka postat će osnova za cjelovito mirovno rješenje za Bosnu i Hercegovini, a ono je oblikovano Daytonskim mirovnim sporazumom, formalno potpisanim od sve tri strane ovog krvavog sukoba: Republike Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Srbije, u decembru 1995. godine nakon čega je konačno okončan rat. Nakon gotovo četiri godine krvavog sukoba koji je rezultirao sa preko 100.000 žrtava, desetinama hiljada silovanja i 2,2 miliona raseljenih osoba, u Bosni i Hercegovini je konačno postignut mir.

Bosna i Hercegovina nakon 1995. godine i Dayton'ska tvorevina

Upitajte se ne što vaša domovina može učiniti za vas nego što vi možete učiniti za domovinu.

(Čuvene riječi 35-og predsjednika Sjedinjenih Američkih Država John F. Kenedya)

Nakon troipogodišnjeg rata potpisanih je Daytonski mirovni sporazum 1995. i započela izgradnja mira. Daytonski mirovni sporazum iz 1995. postaje geopolitički okvir za uspostavu i izgradnju mira u Bosni i Hercegovini. Bosna i Hercegovina je sa Daytonskim sporazumom dobila veoma složenu unutarnju organizaciju na osnovu utjecaja velikog broja faktora. Prije svega tu se radi o raspodu pravnog, političkog i ekonomskog sistema bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, a potom i početku rata na tlu Bosne i Hercegovine. Aneks IV Daytonskog mirovnog sporazuma čini Ustav Bosne i Hercegovine. Daytonskim ustavom država Bosna i Hercegovina je dobila novo političko-ustavno ustrojstvo koje čine dva entiteta: Federacija BiH i Republika Srpska, te institucije države Bosne i Hercegovine. Od 1999. godine Distrikt Brčko je dio unutrašnjeg ustrojstva Bosne i Hercegovine. "Svi mirovni planovi imali su za polazište etnicitet Bosne i Hercegovine, a zaključci pregovora utvrdili su svaki put novi oblik etničke podjele BiH. Owen-Stoltenbergov mirovni plan de facto je ozakonio etničku podjelu Bosne i Hercegovine. Daytonski mirovni sporazum je označio istorijsku prekretnicu jer je njegovim potpisivanjem zaustavljen rat u Bosni i Hercegovini i započela izgradnja mira. Sam Daytonski mirovni sporazum je uslijedio uz liderstvo i diplomatski utjecaj Sjedinjenih Američkih Država. Kao opći sporazum o miru, Daytonski mirovni sporazum sadrži vojni i civilni aspekt. Osim toga Daytonski mirovni sporazum sadrži Ustav Bosne i Hercegovine u vidu Aneksa IV. Ovim Ustavom Bosna i Hercegovina je postala nefunkcionalna država jer se sve institucije izvode i formiraju na etničkoj osnovi što dovodi do blokada u parlamentarnom odlučivanju. Glavni problem u parlamentarnom odlučivanju javlja se u nepostojanju konsenzusa vladajućih stranaka o državnom razvoju Bosne i Hercegovine. Sedmi aneks ovog mirovnog sporazuma utemeljio je pravo izbjeglica i raseljenih lica na povratak u predratna mjesta življena. Vojni aspekt Daytonskog mirovnog sporazuma provere su međunarodne mirovne vojne snage u vidu mandata NATO snaga da na terenu razdvoje zaraćene vojne snage i omoguće slobodu kretanja i sigurnost građana Bosne i Hercegovine. U pogledu civilnog aspekta Daytonskog

mirovnog sporazuma uspostavljena je institucija Visokog predstavnika međunarodne zajednice. Ova institucija je u Daytonском mirovnom sporazumu utemeljena u ulozi vrhovnog autoriteta za tumačenje Daytonског mirovnog sporazuma u procesu njegovog provođenja. Svi dosadašnji vršioci uloge Visokog predstavnika međunarodne zajednice u Bosni i Hercegovini bili su kadrovi iz Evropske unije. Od 1996. godine do 2018. godine dužnost Visokog predstavnika međunarodne zajednice obavljali su: Karl Bilt, Karl Vestendorf, Wolfgang Petrić, Pedi Ešdaun, Švarc Šiling, Miroslav Lajčak i Valentin Insko čiji mandat je istekao 1.augusta 2021.godine. Visoki predstavnik međunarodne zajednice istovremeno je imao i ulogu specijalnog predstavnika Evropske unije do 2015. godine. Na ovaj način je Evropska unija dobila jednu od vodećih uloga za provođenje Daytonског mirovnog sporazuma uz Sjedinjene Američke Države kao kreatora i garanta Daytonског mirovnog sporazuma. Upravljanje provođenjem Daytonског mirovnog sporazuma odvija se posredstvom Vijeća za implementaciju mira u Bosni i Hercegovini. Visoki predstavnik međunarodne zajednice podnosi izvještaje o provođenju Daytonског mirovnog sporazuma Upravnom odboru za implementaciju mira, a jednom godišnje podnosi izvještaj i Savjetu sigurnosti Ujedinjenih naroda. Pozicija Visokog predstavnika međunarodne zajednice sa ovlaštenjima tumačenja Daytonског mirovnog sporazuma označava odgovornost međunarodne zajednice i istovremeno Evropske unije za provođenje Daytonског mirovnog sporazuma. Glavni strategijski pristup angažovanja međunarodne zajednice i Evropske unije u provođenju Daytonског sporazuma u izgradnji mira u Bosni i Hercegovini utemeljen je na ideji i političkom projektu integracije Bosne i Hercegovine u evroatlanske institucije: NATO savez i Evropsku uniju. Valja imati u vidu da su sve zemlje postsocijalističke tranzicije: Poljska, Republika Češka, Slovačka, Mađarska, Slovenija, Hrvatska i Baltičke zemlje: Estonija, Latvija i Litvanija završile istovremeno proces integracije i u Evropsku uniju i u NATO savez.

Sasvim je jasno da Daytonski mirovni sporazum dogovoren u američkoj bazi Wright Peterson u Ohaju u novembru, odnosno decembru 1995. godine ispunio svoju osnovnu zadaću, to jest zaustavio rat u Bosni i Hercegovini, no ostavio je teško nasljeđe, koje i dan danas, nakon 26 godina velikim dijelom sputava razvoj Bosne i Hercegovine. Svjesni smo da se stvari u Bosni i Hercegovini trebaju promijeniti, kako bi Daytonski sporazum bio i ostao mirovni sporazum služeći namjenjenoj svrsi ali ne sporazum koji je stvorio tako komplikovani Ustav koji ide u korist samo vladajućoj političkoj eliti današnjice. S druge strane nije toliko ni problem ni u Daytonu koliko je problem u onima koji bi ga trebali ispoštovati na pravi način prvenstveno

gledajući na dobrobit države i naroda. Gledajući na cjelokupnu situaciju u Bosni i Hercegovini, treba uzeti u obzir da nije nimalo bilo lako zaustaviti rat u istoj i da, ustvari, u tome leži najveća vrijednost ovog mirovnog sporazuma. Pitanje je da li i građani Bosne i Hercegovine traže previše od međunarodne zajednice, dok je na političku scenu stupila vladajuća elita koja nudi vrlo malo toga za daljnji razvoj i integraciju Bosne i Hercegovine, a često krivce traže u međunarodnoj zajednici, pokušavajući zataškati svoj vlastiti neuspjeh. Velikim dijelom su i građani Bosne i Hercegovine krivi, jer ipak ovo bi trebala biti demokratska država, država u kojoj vlada i volja naroda, u kojoj je bitan i glas naroda, ali mi često svojim izborima i odlukama znamo unazaditi i kažnjavati pogrešnog zbog situacije u kojoj se trenutno nalazimo. Ionako, predvode nas oni ljudi kojima mi to dozvolimo. Daytonski mirovni sporazum je zaustavio rat i država, po nekoj logici, nakon toga bi trebala krenuti putem prosperiteta – nažalost, takav slučaj nije ovdje. Naime, nakon Daytonskog mirovnog sporazuma u Bosni i Hercegovini je, nažalost, nastavljena ista borba, samo ovaj put drugim sredstvima, u kojoj najviše profita dobiju politički lideri i vladajuća elita. Možemo jednostavno reći da je ovim sporazumom napravljeni previše kompromisa, previše prostora za kompromis, a koji neke strane ne poštju.

Gledajući interes velikih sila i međunarodne zajednice primjećujemo da se Amerikancima žurilo da zaustave rat, a Evropljani su pokazali zavidan stepen nejedinstva i nesposobnosti da se makar izbore sa ovim krvavim ratnim sukobom u smislu njegova zaustavlja. Ustvari, nakon toga, Daytonom su jednim dijelom samo legitimisani rezultati rata kao što su etnička podjela kao i etničko čišćenje koje se ustvari pokazalo kao cilj rata, a ne posljedica, ali nakon toga smo ipak dobili neki vid mira za koji mnogi smatraju da nije pravedan. Nakon ovog, postavlja se pitanje može li ovaj mirovni sporazum biti u stanju da se pokaže kao temelj postratne Bosne i Hercegovine ili ustvari temelj njene daljnje razgradnje. Ipak, odgovornost za ovakvo stanje u Bosni i Hercegovini je na onima koji Daytonski mirovni sporazum tumače po svojim pravilima, a ne za interes i dobrobit same države. Na kraju, ipak, ovim sporazumom je rat završen, činjenice stoje da se okvir koji je stvoren u Daytonu nije pokazao konformnim za budućnost. Ali tu je i velika odgovornost na nama koji živimo u ovoj državi, stalno pozivanje na Dayton i odredbe Daytonskog sporazuma ne postiže ništa, koliko je bitna volja odgovornih osoba u Bosni i Hercegovini da implementiraju ideje za daljnji razvoj i da provode to na ispravan način. Ovaj mirovni sporazum će se naravno opisivati kao historijski i samo potpisivanje sporazuma važnim historijskim datumom. U to vrijeme Sjedinjene Američke

Države su se pokazale kao veliki vođa, naravno, uz suradnju evropskih država. Loša strana Daytonova koja je proizašla ovim mirovnim sporazumom jeste da su se tada zamrznuli odnosi koji su proistekli iz ovog strašnog sukoba ali na to se ne bi gledalo kao na toliki problem, nego kada bi unutarnji akteri spoznali da su oni ustvari ti na kojima stoji bolje sutra Bosne i Hercegovine, ali ipak uz nadopune da za veće promjene u ovoj zemlji je vjerovatno potreban i veći utjecaj sa strane.

Dakle kristalno je jasno da promjene nema bez suradnje sa Evropskom unijom ali ona ne pokazuje toliki kapacitet za rješavanje tog problema niti ima unosan pristup post.dejtonskoj političkoj krizi BiH. Da se primijetiti da korupcija i nacionalizam u Bosni i Hercegovini ne odgovaraju toliko ni Evropskoj uniji niti vodećim silama kao što su Sjedinjene Američke Države. Okvir Daytonskog mirovnog sporazuma treba ispuniti boljim sadržajem i prilikama i šansama. Također, treba primijetiti da razlog ove dosadašnje situacije treba tražiti i u nastojanjima bosanskohercegovačkih političkih klasa da se održe na poziciji moći na kojoj su već duži period i ne uzimati sve što spada pod materijalnu i ličnu korist.

Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju

Neupućeni, odnosno ljudi kojima je ova materija bila strana, trudili su se shvatiti sukob i prečesto su se oslanjali na pojednostavljenе stereotipe o Balkanu kao i zablude. Ipak, bilo je nemoguće zanemariti razmjere zločina i kršenja ljudskih prava koja su se često događala – masakri, etnička čišćenja, silovanja kao i seksualna nasilja i mučenja. Kako je rat u Bosni i Hercegovini bjesnio, bilo je sve više poziva da se nešto učini, te se počela oblikovati ideja o stvaranju pravosudnog tijela. Masovna nasilja u Bosni i Hercegovini, popraćena slikama razorenih gradova i mršavih zatvorenika u logorima, stvorila su međunarodni protest i navela međunarodnu zajednicu da provede svojevrsni oblik eksperimenta u međunarodnom krivičnom pravosuđu (Levande Historia). Taj eksperiment je rezultirao stvaranjem međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju čiji je zadatak krivično gonjenje osoba odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava (Cleobury, 2011). Osnovan je 25. maja 1993. godine Rezolucijom 827. Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija. Rezolucija je usvojena kao odgovor na prijetnju međunarodnom miru i sigurnosti koju predstavljaju masovna ubijanja, etničko čišćenje i druga ozbiljna kršenja međunarodnog humanitarnog prava koja su se događala u to vrijeme na teritoriji bivše Jugoslavije (UN). Osnivanje ovog tribunal-a je bio značajan novitet u međunarodnoj zajednici u smislu primjene pravila međunarodnog humanitarnog prava posredstvom krivičnog gonjenja (Sezović, 2014). Ovaj tribunal je supsidijaran organ Vijeća sigurnosti. Kao takvog, njega možemo svrstati pod administrativnu i finansijsku regulativu različitih organa Ujedinjenih nacija, on je autonoman u bilo kojoj državi ili skupini država, uključujući i Vijeće sigurnosti. Što se tiče naravi ovaj tribunal je *ad hoc* tribunal. Države bivše Jugoslavije nisu participirale u postupku formiranja Haškog tribunal-a. Haški tribunal ima nadležnost suditi osobama odgovornim za teške povrede međunarodnog humanitarnog prava počinjene od 1. januara 1991. godine. Posebno je značajna nadležnost tribunal-a koja se odnosi na genocid, prema statutu tribunal-a – za bilo koje od nabrojanih učinjenih djela u namjeri da se uništi, u potpunosti ili djelimično, nacionalna, etnička, rasna ili religijska grupa, bit će kažnjeni njeni izvršioci, što naravno u praksi znači kaznu za sve ono što predstavlja radnju izvršenja krivičnog djela genocida. Da bi djelo moglo biti okarakterisano kao teška povreda Ženevske konvencije mora se raditi o takvom dijelu koje je počinjeno protiv lica ili imovina koji su zaštićeni odredbama ovih konvencija, naročito ako su djela počinjena od strane jedne države

protiv civila koji nisu njeni državljanini (Seizović, 2014). Dakle, ovaj tribunal goni i kažnjava zločine genocida i zločine protiv čovječnosti . Još jedna činjenica za Haški tribunal jeste da ima prevlast nad nacionalnim sudovima. To u biti znači da Haški tribunal može zatražiti od nacionalnih sudova da se priklone nadležnosti tribunala. Uspostavljanje koncepta „zajedničke krivične odgovornosti“ na međunarodnom nivou također dolazi od međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju. Kasnije je ovaj koncept usvojen u domaćem krivičnom pravu. Bitno je istaknuti da u međunarodnom krivičnom pravu nije postojao prije MKSJ-a. Ovaj tribunal je bio prvi međunarodni krivični tribunal koji je silovanje klasifikovao kao oblik mučenja i seksualnog porobljavnja, odnosno kao zločin protiv čovječnosti (Gupta, 2018). Ovim je tribunal dao doprinos međunarodnoj pravdi koja uveliko prelazi granice bivše Jugoslavije. Također, neki od problema i prepreka sa kojim se ovaj tribunal suočio bili su unutar granica bivše Jugoslavije. Naime, ti problemi su se manifestirali kroz nemogućnosti pristupa lokacijama zločina, nekoordinacijom vlada u regionu i uopćenom nespremnošću međunarodne zajednice da pruži svoju podršku ovom sudu. Što se tiče nesaradnje država u regionu , takva situacija se nastavila sve dok međunarodna zajednica nije uslovila procese integracije i napredovanja država u regionu sa MKSJ“ (Popović, 2008:31). Najveću podršku u rješavanju ovog problema ovaj tribunal je imao u Evropskoj uniji kao sudioniku koji je snažno zahtijevao od država bivše Jugoslavije koordinaciju ukoliko žele postići napredak u području Evropskih integracija. Ovaj tribunal je stavio na sud neke od ključnih političkih i vojnih čelnika koji su pokrenuli sukob u bivšoj Jugoslaviji kao što su Vujadin Popović i Ljubiša Beara, visoki činovi u vojsci bosanskih Srba koji su bili osuđeni na doživotni zatvor zbog genocida, 2010. godine. Također, bitno je spomenuti prvu presudu ovog tribunala u kojoj je neko lice osuđeno za genocid, a to je presuda generalu Vojske republike Srpske Radislavu Krstiću koji je osuđen na 35 godina zatvora (presuda žalbenog vijeća u predmetu Krstić, 19. aprila 2004, prvostepena presuda izrečena 2. augusta 2001). Također, važna je i presuda hrvatskom generalu Anti Gotovini osuđenom na 24 godine zatvora 2011. godine. Najbolji primjer provođenja statuta Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju i jedan od najvažnijih po mnogima historijskih sudske procesa jeste suđenje Radovanu Karadžiću. Presuda za genocid u BiH je presuda pretresnog, a kasnije i žalbenog vijeća u predmetu Karadžić. Presuda je izrečena 24.marta 2016. godine i njome je Radovan Karadžić oglašen krivim za genocid, zločine protiv čovječnosti i kršenje zakona i običaja ratovanja koje su počinile srpske snage tokom oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini od

1992 do 1995.godine. Izrečena mu je kazna zatvora od 40 godina, a kasnije drugostepenom presudom kazna dosuđena u doživotni zatvor . Osuđen je za genocid počinjen na području Srebrenice, kao i za progon, istrebljenje, ubistvo, deportaciju, nečovječna dijela, terorisanje i uzimanje talaca. Još jedan od veoma važnih, i koje također možemo svrstati u historijske sudske procese, jeste suđenje Slobodanu Miloševiću. Glavni tužilac Carla Del Ponte je u svojim memoarima o suđenju Miloševiću napisala: „Ovo je bio povijesni trenutak – prvo suđenje šefu države pred međunarodnim sudom (Del Ponte,2008:120). Na ovaj način je poslana jasna poruka da će svi oni koji su odgovorni za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava biti procesuirani. Upravo zahvaljujući radu tribunala postalo je neprihvatljivo da vodeće političke ličnosti odgovorne za zločine bivaju lišeni kazne za svoja nedjela, što je također jedan od osnovnih komponenata mandata ovog tribunal-a. Ovim smo vidjeli dio značajnih sudske i pravnih dostignuća Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju. Ipak, ovo je u konačnici tribunal koji je osnovan da ide u korist građanima bivše Jugoslavije i najmanje hiljadama žrtava koje traže i čekaju pravdu. Stoga, za procjenu uspješnosti rada Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju također je potrebno ispitati kakav utjecaj ima na „tlo“. Od posebnog je značaja i važnosti utjecaj Tribunal-a na pomirenje, ovdje izraženo kao popravak i obnova odnosa i ponovna izgradnja povjerenja. Međutim, postavlja se pitanje da li je realno uopće očekivati to da ovako složeno pravosudno tijelo koje se nalazi izvan bivše Jugoslavije može pomoći tako dubokom, osobnom i izazovnom procesu kao što je pomirenje. Na pitanje o međuetničkim odnosima unutar svoje zajednice ljudi se obično pozivaju na termin *suživot*. Poslije završetka ovog krvavog sukoba, borbe su prestale, nema problema u tolikoj mjeri koliko je bilo u periodu 1992-1995., ali su se odnosi nažalost promijenili, još uvjek se osjeća netrpeljivost. Ljudi različitih nacionalnosti sve manje zajedno slave vjerske praznike kao prije i tek sada su se stvorile određene barijere i zidovi. Ako istina može pomoći u procesu pomirenja, a smatram da može velikim dijelom, značajan dio stanovništva mora to i prihvatiti. Nažalost, u zemljama bivše Jugoslavije, ljudi se obično nastavljaju držati (konfesionalne) etničke istine o ratovima. Svaka strana želi da drugi vide njihovu patnju i da je priznaju, i takvo priznanje je afirmativni preduvjet za pomirenje i obnovu odnosa. Sve dok se ljudi budu držali svoje vlastite etničke verzije istine i budu strogo fokusirani na patnje vlastite etničke skupine , do pomirenja i priznanja neće ni doći. Također, spominjući izgradnju odnosa i povratak izgubljenog povjerenja, potrebno je da se ljudi vide kao pojedinci, a ne samo kao pripadnici etničke skupine. Kod izgradnje povjerenja kao

jednog od ključnih elemenata koje vode ka pomirenju treba se spomenuti bitna razlika između vertikalnog povjerenja (povjerenja u institucije) i horizontalnog povjerenja (međusobno povjerenje) sa prvim utjecajem na drugo (Eek i Rohhsein , 2005:6). Na horizontalnom povjerenju još uvijek je potrebno poraditi, posebno kada su u pitanju zemlje bivše Jugoslavije. Još jedan faktor koji je vrlo bitno spomenuti je komunikacija i angažovanost sa lokalnim stanovništvom u bivšoj Jugoslaviji od strane međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju. Dio ovog problema se veže i za nedostatak resursa. Činjenica jeste da je terenski rad neobjašnjeno isključen iz glavnog proračuna tribunala (Clark, 2009) što je dosta utjecalo na stepen kapaciteta rada Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju. Istovremeno, jedan od problema jeste u tome što ljudi nisu upućeni toliko kako Tribunal donosi presude i na koji način odlučuje o primjerenoj kazni i upravo zbog toga se javljaju predrasude o samom radu kao i vjerodostojnosti ovog krivičnog tribunala.

Zaključno sa ovim, u zemljama bivše Jugoslavije je rašireno mišljenje da će za pomirenje trebati vremena, možda čak u naredne dvije ili tri generacije potomaka ljudi koji trenutno žive na ovom prostoru. Treba imati na umu da je samo pomirenje proces koji se ne treba požurivati ili prisiljavati, isto tako neće se dogoditi ni sam od sebe. Na tome se mora itekako poraditi, ali trenutno se ne čini dovoljno toga da se potpomogne tom procesu.

Slučaj Karadžić

Godine 1945, 19. jula, u selu Petnjica, Vinko i Jovanka Karadžić dobili su prvog sina Radovana. U Sarajevu Radovan upisuje srednju medicinsku školu. Kao student je volontirao u Danskoj, nedugo nakon toga specijalizirao u Sjedinjenim Američkim državama, da bi se napisljetu vratio u Sarajevo, gdje je odmah dobio posao na univerzitetskom medicinskom centru. Još za vrijeme svog studiranja volio je pisati i uvijek se trudio biti nadomak društva političke elite. Svoju buduću suprugu Ljiljanu Zelen je upoznao na početku svog studiranja da bi se nakon dvije godine zabavljanja i uzeli. Radovan Karadžić se okušao i u ulozi stručnog psihijatra, pa je nakon toga postao prvi sportski psiholog, zaposlivši se na psihijatrijskoj klinici dr. Nede Zeca.

Oduvijek se pretpostavljalo da je postojala tajna ruka Radovana koja ga je podrila i pozdržavala posebno dolaskom u Bosnu i Hercegovinu i Sarajevo. Početkom 80-tih godina Karadžić se seli u Srbiju, gdje je radio u domu zdravlja, no njegov boravak u Beogradu nije dugo potrajan pa se ponovno vratio u Sarajevo. Godinu dana nakon odlaska iz Beograda, Karadžić provodi 11 mjeseci u pritvoru zbog optužbe da je koristeći državni novac sagradio kuću na Palama, no biva pušten zbog nedostatka dokaza. Dolazimo do perioda u kojem se osniva prvi SDS u Hrvatskoj 1990. godine, kojeg je osnovao Radovanov mentor Jovan Rašković. Nakon osnivanja u Hrvatskoj, SDS se osniva i u Bosni i Hercegovini. Među najuglednijim članovima ove stranke bili su Momčilo Krajišnik, Biljana Plavšić i Radovan Karadžić. Odmah na početku svog djelovanja, dijelove Bosne i Hercegovine su proglašili srpskim autonomnim regijama i tako ova stranka postaje jedna od glavnih okidača ratnog dešavanja i stradanja u Bosni i Hercegovini. Krajem novembra Karadžić se u beogradskom Sava centru i obratio izjavivši: „Kao i uvijek srpski narod se budio sporo, ali je i ovog puta kao i uvijek, njegovo buđenje značajni historijski događaj. Tako smo mi u BiH osnovali svoju SDS. Stranku nismo osnovali zbog želje za vlašću, već zbog velike nevolje i prijetnje propašću. Stranku smo osnovali prije svega zbog srpskih prioriteta. Srpski prioriteti su povratak srpskog naroda među srećne narode i srpske države među mirne i srećne države“ (Karadžić, 1990). Ovom izjavom se uočila prava namjera i cilj Karadžića, a kasnije i njegova ustrajnost za ispunjenjem iste. Godine 1992. organiziran je referendum o nezavisnosti Bosne i Hercegovine od strane vlasti BiH i kojeg je većina izglasala osim bosanskih Srba koji su se protivili takvoj odluci. Iste te godine, samo 12 dana poslije,

Karadžić je proglašen prvim predsjednikom bosanskih Srba i od toga dana sve je bilo pod vodstvom Karadžića, od političkih položaja pa sve do vojnog zapovjedništva, a u brzo nakon toga će uslijediti i rat. U toku ratnog period njegove najzloglasnije izjave bile su uglavnom o gradu Sarajevu, kako se i po njegovim namjerama i planovima dalo primjetiti. Samo jedna od izjava glasila je: „Srbi nikada neće napustiti Sarajevo, a grad će biti glavni grad buduće srpske države“ (Karadžić citiran u Džidić, 2019). U toku trajanja njegovog mandata kao predsjednika i vrhovnog komandanta Vojske Republike Srbije, granatiranje na glavni grad Bosne i Hercegovine trajalo je konstantno. „Sarajevski civili bili su meta snajperista, dok su nabavljali vodu, šetali gradom i kada su koristili javni prevoz. Snajperisti su gađali djecu dok su se igrala ispred svojih kuća, šetala sa svojim roditeljima ili šetala kući iz škole“ (Kwon, 2016). Poslije strašnog masakra na pijaci Markale koji je izvršen 1994. godine Karadžić je i izjavio sljedeće: „Mi imamo veoma disciplinovanu vojsku, niko ne smije da opali sa naših položaja bez komande i naredbe“ (Karadžić za novine *Borba* 1994). Općepoznato da je Karadžićev cilj bio kontrola što većeg dijela Bosne i Hercegovine. Tako je izvedbu svog plana razradio vrlo taktički i nedugo nakon toga i ispunio. Naime, dao je zapovijed da se u periodu od 1991. do 1992. godine osiguraju prvo mesta koja su već ranije proglašena dijelom Republike Srpske. Ta područja koja nisu ograničena na općine su: Banja Luka, Bijeljina, Bileća, Bosanska Krupa, Bosanski Novi, Bosanski Petrovac, Bosanski Šamac, Bratunac, Brčko, Čajniče, Čelinac, Doboј, Donji Vakuf, Foča, Gacko, Hadžići, Ilići, Ilijaš, Jajce, Ključ, Kalinovik, Kotor Varoš, Nevesinje, Novi Grad, Novo Sarajevo, Pale, Prijedor, Prnjavor, Rogatica, Rudo, Sanski Most, Šeković, Šipovo, Sokolac, Teslić, Trnovo, Višegrad, Vlasenica, Vogošća, Zavidovići i Zvornik (MKSJ). Kako bi ostvario cilj započeo je proces stvaranja nemogućih uslova života na pomenutim prostorima, uključujući taktiku progona i terora, kako bi se ohrabrilo nesrpsko stanovništvo da napusti ta područja, uz deportaciju onih koji nisu bili voljni da odu ili likvidaciju drugih (MKSJ). U martu 1995. godine Radovan Karadžić je dao zapovijed svojim trupama da se treba potpuno odvojiti Srebrenica od Žepe, što prije, sprečavajući čak i komunikaciju između ova dva područja, potpisujući Direktivu broj 7. za ovu zapovijed. Do 10. jula vojnici Vojske Republike Srpske su bili na periferiji Srebrenice i ništa nije moglo zaustaviti njihov napredak u nezaštićenu sigurnosnu zonu“ (Klarin, 2016). Masakr u Srebrenici se smatra najtežim zločinom koji je počinjen na tlu Evrope u periodu poslije Drugog svjetskog rata. U ovom masakru u Srebrenici više od 8 hiljada bosanskih muslimana je ubijeno po naređenju Radovana Karadžića, a pod vodstvom Ratka Mladića. Nakon ovog masakra,

Međunarodni sud za ratne zločine u bivšoj Jugoslaviji je podnio optužnicu protiv Radovana Karadžića 25. jula 1995. godine, u kojoj je optužen za genocid, zločine protiv čovječnosti, kršenje zakona ili običaja rata. Stavljeni mu je na teret individualna odgovornost, izvršena kroz učešće nekoliko zločinačkih poduhvata. Za cilj su imali trajno uklanjanje bosanskih muslimana i bosanskih Hrvata na području Bosne i Hercegovine. U optužnici se nalazilo pet tačaka za teške povrede Ženevske konvencije, uključujući i nezakonito zatvaranje civila u zatvoreničkim objektima, ekstenzivno uništavanje imovine, prisvajanje i pljačku imovine i nezakonito uzimanje mirovnjaka Ujedinjenih nacija kao taoce i njihovo korištenje kao ljudski štit (Karadžić Indictment, 1995). U optužnici je navedeno da je odgovoran za zločine u Srebrenici, za eliminisanje bosanskih muslimana, ubijanje muškaraca i dječaka, prisilno odvođenje žena kao i djece i starijih osoba. Ova optužnica iz 1995. godine je dopunjena ponovno 18. maja 2000. godine. Optužnica iz 2000. godine tereti Karadžića prema članovima u koje ulaze: jedna tačka genocida, jedna tačka saučesništva u genocidu, pet tačaka za zločine protiv čovječnosti, uključujući istrebljenje, ubistvo, progon na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, deportaciju i druga nečovječna djela, tri tačke za kršenja zakona i običaja ratovanja, uključujući ubistvo, primjena terora nad civilima, uzimanje talaca te jedna tačka teških kršenja Ženevske konvencije koja se odnosi na namjerno ubijanje (Karadžić Indictment, 2000). Karadžić je pronađen i uhapšen 21. jula 2008. godine u Beogradu gdje se i skriva koristeći lažne dokumente i predstavljajući se kao Dragan David Dabić. Devet dana nakon hapšenja, Karadžić je prebačen u zatvorsku jedinicu Haškog tribunala, dok je godinu dana kasnije izašao pred Pretresnim vijećem radi izjašnjavanja o krivici. Dana 24. marta 2016. godine Radovan Karadžić je prvostepenom presudom osuđen na 40 godina zatvora po sljedećim tačkama:

- Tačka 2: Genocid
- Tačka 3: progon kao zločin protiv čovječnosti
- Tačka 4: istrebljenje kao zločin protiv čovječnosti
- Tačka 5: ubistvo kao zločin protiv čovječnosti
- Tačka 6: ubistvo kao kršenje zakona ili običaja ratovanja
- Tačka 7: deportacija kao zločin protiv čovječnosti
- Tačka 8: nehumana djela – prisilno premještanje kao zločin protiv čovječnosti
- Tačka 9: širenje terora kao kršenje zakona ili običaja ratovanja
- Tačka 10: protivpravni napadi na civile kao kršenje zakona ili običaja ratovanja

- Tačka 11: uzimanje talaca kao kršenje zakona ili običaja ratovanja (Karadžić, IT-95-5/18).

Kada govorimo o Srebrenici i strašnom masakru koji se desio na tom području „VRS je otprilike 30.000 žena, djece i starijih muškaraca bosanskih muslimana prisilno uklonio iz enklave na teritoriji koju drže bosanski muslimani, a sve to pod naređenjem Karadžića. Vijeće je zaključilo da je Karadžić imao namjeru da trajno i nasilno ukloni bosansko-muslimansko stanovništvo iz Srebrenice (MKSJ, Press release, 2016). Vijeće je zaključilo da je Karadžić kriv za genocid u Srebrenici na osnovu njegovog učešća i doprinosa u UZP-u (Karadžić, Judgement, 2016). Konačno proces koji je trajao tri godine, to jest od 22. jula 2016. do 20. marta 2019. godine dobio je svoj epilog. Žalbeno vijeće Međunarodnog krivičnog tribunala bivše Jugoslavije je presudilo doživotnu kaznu Radovanu Karadžiću za zločine počinjene u Bosni i Hercegovini. Ovom ratnom zločincu bilo koja kazna, uključujući dosuđeni doživotni zatvor, nikada neće biti dovoljna u toj mjeri da zadovolji pravdu niti osvetu. Iza ovog zločina je ostalo 100 hiljada ubijenih ljudi i još dvostruko više ljudi koji su protjerani, koji su izgubili svoje porodice u ovom strašnom pokolju, tako da o kakvoj god kazni pričali za ovog zločina, pa makar da se smakne 100 hiljada puta to se i dalje ne bi moglo smatrati odgovorajućom kaznom za sva učinjena djela odnosno nedjela ovog strašnog zločinca. Ipak, u velikoj mjeri je ohrabrujuće i olakšavajuće vidjeti da pravda pokaže svoje pravo lice i da međunarodni sudovi dosude ne uzimajući u obzir poziciju u kojoj se nalazi i koliko moći imaju u svojim rukama. Ovakav jedan strašan slučaj nam je i prikaz toga. Ova presuda je itekako velika pobjeda žrtvama, prikaz njihove upornosti kao i dokaz neviđene snage. Vraćati se bolnim vremenima i uspomenama koje nas vežu za grozno vrijeme koje je zahvatilo cijelu Bosnu i Hercegovinu nije nimalo lako ali i ovaj slučaj je jedan od pokazatelja da pravda ipak pokaže svoje pravo lice kad-tad. Ova presuda je, također, veoma bitna za jedno poglavje o prošlosti i ratovanju. Možemo reći da ovaj slučaj zatvara jedan dio poglavlja koji je za nas veoma bolan ali nam i poručuje da su ljudski životi oni koji su najvredniji.

Slučaj Ratko Mladić

„Bile su to zaista scene iz pakla, napisane na najmračnijim stranicama ljudske istorije.“

Riječi Sudije Međunarodnog suda Fouada Riada u novembru 1995. godine, tokom potvrđivanja optužnice za Srebrenicu za Mladića i Karadžića.

Ratko Mladić rođen je u martu 1942. godine u selu Božinovići kod mjesta Kalinovik. Nakon završetka vojne akademije JNA u Beogradu i komandno-štabne akademije, započinje svoju oficirsku karijeru. Godine 1991. poslan je u grad Knin po zadatku kako bi kao zapovijednik JNA organizirao i predvodio pobunjenike srpske snage u Hrvatskoj. Od 1992. do 1996. godine je bio komandant vojske Srpske republike Bosne i Hercegovine. U julu 1994. godine Ratko Mladić je unaprijeđen u čin generala pukovnika. Na ovoj dužnosti ostaje do kraja 1996. godine. Tokom godina rata u Bosni i Hercegovini Ratko Mladić je u vodstvu zajedno sa predsjednikom Republike Srpske Radovanom Karadžićem predvodio brutalne zločine i etničko čišćenje na području Bosne i Hercegovine. Nakon što je međunarodna zajednica 6. aprila 1992. priznala nezavisnost Bosne i Hercegovine, izbile su borbe u Sarajevu, prilikom čega je glavni grad Bosne i Hercegovine bio podvrgnut blokadi, teškoj artiljerijskoj vatri i akciji izolovanih snajperista, a sve pod rukovodstvom Mladića (Trial International). Opsada Sarajeva je trajala 1.460 dana, samo u tom periodu je poginulo 11.541 osoba. Jedan od najzločudnijih napada desio se u mjesecu februaru 1995. godine, na pijaci Markale. Napad su izveli pripadnici Sarajevsko – romanijskog korpusa, a ubijeno je 65 osoba i ranjeno preko 140 osoba. Drugi napad na Markale desio se 28.augusta 1995.godine kada je sa položaja Vojske Republike Srpske iz pravca Trebevića ispaljena minobacačka granata kalibra 120 mm. Granata je eksplodirala kod ulaza u sarajevku gradsku vijećnicu te je odnijela 43 života, a teško ranila 84 civila (Al Jazeera, 2016). “Ovo je bio posljednji veliki zločin u opkoljenom Sarajevu nakon čega je uslijedila operacija NATO snaga pod nazivom „Deliberate force“, a napad na Markale se smatra jednim od najstravičnijih zločina, koje su srpske vojske, policijske i paravojne formacije počinile u opkoljenom Sarajevu“ (Al Jazeera, 2016). Ratko Mladić, kao i Karadžić, težio je ka svom glavnom cilju, a to je ponovno ujedinjenje svih Srba u jednu državu, bez obzira na posljedice i sredstva koja budu korištena. Mladić je lično komandovao opsadom Sarajeva tokom cijelog

trajanja iste, samo jedna od njegovih naredbi glasila je ovako: „direktnim pogocima držite pod vatrom predsjedništvo i skupštinu. Tuci i Pofaliće , tamo nema mnogo srpskog življa, da im razvučemo pamet njihovu. Možete li granatirati Baščaršiju? Ispalite salvu na Baščaršiju. Držite zgrade predsjednika i parlamenta pod vodom. Pucajte polako, u intervalima , sve dok vam ne naredim da prestanete“ (Mladić, 1992). Mladić skoro nikada nije radio u tajnosti, štaviše pozivao je kamere da ga prate dok je obilazio mjesta nadomak Sarajeva gdje je sijao strah i smrt dok su njegove jedinice konstantno nastavljale sa granatiranjem već djelomično uništenih područja. Tužilac Adam Weber je prilikom suđenja pustio snimak razgovora iz 1992. godine u kojem se jasno čuje kako Mladić naređuje vatru na naselje Velešići (Milutanović 2016). Zanimljivo je da ni u jednoj svojoj izjavi i svjedočenju nije iskazao žal i pokajanje prema učinjenim djelima odnosno nedjelima. „Samo sam branio svoj narod“ (Mladić,1994). Samo par mjeseci prije nego što će ratni sukob u Bosni i Hercegovini biti zaustavljen, Mladićeve vojne jedinice okupirale su zaštićenu zonu Srebrenice. Suočeno sa galopirajućom humanitarnom katastrofom u srebreničkoj enklavi, u kojoj je utočište našlo oko 40.000 izbjeglica, Vijeće sigurnosti UN-a 16. aprila 1993. godine usvaja rezoluciju 819 kojom Srebrenicu proglašava prvom „zastićenom zonom“ u Bosni i Hercegovini“ (Klarin, 2016). No UN snage u to vrijeme nisu predvidjele da puno više kapaciteta treba za zaštitu Srebrenice i ostalih zaštićenih zona. Mladić se čak nije ustručavao ni pred snagama UN-a , već je stremio ka ispunjenju svog cilja. Štaviše, Mladić je ušao u grad nasmijan izjavljujući: „Ovaj grad dajemo na poklon srpskom narodu. Konačno nakon pobune dahija, došlo je vrijeme da se osvetimo Turcima ovog kraja“ (Mladić, 1995). Nažalost, nakon ove izjave, sudbine mnogih ljudi koji su tražili spas u zastićenoj zoni su bile zapečaćene. Ono što je uslijedilo bio je pokolj više od 7.000 muškaraca i dječaka, progon 40.000 žena djece i starijih. Dana 12. jula Mladić je došao i u Potočare među hiljade zarobljenih muškaraca i dječaka kazivajući da se ne trebaju bojati. Nakon toga i zarobljeni i oni koji su se predali bili su streljani, a preko 25.000 žena, djece i starijih osoba sa tog područja su bili primorani iseliti se. Podstaknut ovim strašnim događajem, generalni sekretar UN-a Kofi Annan se obratio 1999. godine izjavivši: „Kroz grešku, pogrešnu procjenu i nemogućnost da se prepozna obim zla sa kojim se suočavamo, nismo uspjeli da uradimo svoj dio kako bismo pomogli spasiti ljude iz Srebrenice, od kampanje masovih ubistava“ (Annan , citiran Smith, 2010). Sudsko vijeće Međunarodnog krivičnog suda podstaknuto ovim strašnim zločinima je izdalo nalog za hapšenje Ratka Mladića. Prva optužnica je podignuta 1995. godine nakon zločina u Srebrenici, a dopunjena 2010. godine.

Opsada Sarajeva će poslije postati jedna od tačaka optužnice koju protiv Ratka Mladića podiže Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju. Ratko Mladić je optužen i zbog toga što je 1995. godine krajem juna koristio kao žive štitove više od 280 pripadnika plavih šljemova i međunarodne posmatrače. Optužnica iz 2010. odnosno dopuna optužnice tereti Ratka Mladića u 15 tačaka za genocid, zločine protiv čovječnosti kao i kršenje zakona i praksi ratovanja u periodu od 1992. do 1995. godine u Bosni i Hercegovini (Mačkić, 2011). Tužilaštvo Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju na čelu sa tužiocem Richardom J. Goldstonom podiglo je i drugu optužnicu protiv Ratka Mladića kao i Radovana Karadžića. Ova optužnica se odnosi na genocid i druge zločine na području Srebrenice koji su potvrđeni. Ratko Mladić je od podizanja prve optužnice bio u bijegu 16 godina. O njegovom bijegu i mjestu boravka tokom istog postoji raznih spekulacija i navoda da ga je zapravo sve vrijeme štitila Srbija i srbijanske vrhovne vlasti. Mladić je za čitav period svog bijega boravio u Srbiji gdje je i pronađen 26. maja 2011. godine u selu Lazarevo koje se nalazi oko 90 kilometara od Beograda. Četiri dana nakon hapšenja, Ratko Mladić je prebačen u pritvorsku jedinicu Ujedinjenih naroda u Haagu, a suđenje Ratka Mladića je počelo 16. maja 2012. godine te je proglašen krivim za:

- Tačka 2: genocid u Srebrenici
- Tačka 3: progon i zločin protiv čovječnosti
- Tačka 4: istrebljenje, zločin protiv čovječnosti
- Tačka 5: ubistvo, zločin protiv čovječnosti
- Tačka 6: ubistvo, kršenje zakona i običaja ratovanja
- Tačka 7: deportacija, zločin protiv čovječnosti
- Tačka 8: nehumano i prisilno premještanje
- Tačka 9: Terorisanje i kršenje zakona i običaja ratovanja
- Tačka 10: protivpravni napadi na civile
- Tačka 11: uzimanje talaca, kršenje zakona i običaja ratovanja (Mladić IT-09-92-T).

Prvostepenom presudom Mladić je proglašen krivim za 10 od 11 tačaka optužnice. Optužbe za genocid počinjen u šest bosanskohercegovačkih općina u periodu od 1992.godine koje obuhvataju Prijedor, Sanski Most, Ključ, Kotor Varoš, Foču i Vlasenicu je oslobođen te se ne tereti za zločine počinjene na ovom području. „Vrlo, vrlo opasan čovjek“ opisala je glavna bivša tužiteljica Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju Carla Del Ponte bjegunca za

kojim je potjera trajala više od 12 godina. Što se tiče okupacije grada Sarajeva, vijeće je utvrdilo da su pripadnici Sarajevko-romanijskog korpusa počinili ubistva, nezakonite napade na civile i teror kao kršenje zakona i običaja ratovanja i ubistvo kao zločin protiv čovječnosti (Mladić; Judgment Summary, 2017). Mladić je uložio žalbu na prvostepenu presudu po kojoj je optužen za doživotni zatvor, ali je njegova žalba odbijena. Nakon 26 godina od prve optužnice ovaj proces je konačno bio završen. Mladić je osuđen na doživotnu robiju. Konačna presuda koja je Ratku Mladiću donesena 8. juna 2021. godine širom Federacije a i regionala je dočekana aplaudiranjem, dok je u Republici Srpskoj bila nešto drugačija reakcija. Kao zaključak ovog dijela rada i cjelokupnog slučaja navodim riječi profesora Nenada Dimitrijevića. „Kada lažemo ili zatvaramo oči pred onim što se dogodilo, mi se ne zadržavamo samo na bagatelisanju istine o nasilnoj smrti i bezrazložnoj patnji. Mi sami sebe zavaravamo, pretvarajući se da bez spoznaje moralnog tereta te istine još uvijek možemo da živimo kao pristojna ljudska bića. A to nije moguće. Masovni zločin predstavlja je odricanje od civilizovane moralnosti. Politika i kultura koji favorizuju negiranje, relativizaciju („kontekstualizaciju“) i čutanje nasilno zadržavaju građane Srbije unutar vrijednosnih koordinata loše prošlosti“ (Nenad Dimitrijević za Preporod).

Slučaj Biljana Plavšić

Biljana Plavšić rođena je 1930. godine u Tuzli. Nakon dolaska u Sarajevo gdje stiče osnovno i srednjoškolsko obrazovanje, odlazi u Zagreb i završava Fakultet prirodnih nauka. Nakon uspješnog školovanja u Zagrebu vraća se u Sarajevo te se zapošjava na Prirodno matematičkom fakultetu gdje kasnije biva unaprijeđena na mjesto dekana. Nakon raspada Jugoslavije, Biljana napušta univerzitetsku karijeru i ulazi u politiku.

Godine 1990. pristupila je Srpskoj demokratskoj stranci (SDS) zajedno sa Radovanom Karadžićem i Momčilom Krajišnikom. Također, na izborima iste godine izabrana je za člana kolektiva predsjedništva Bosne i Hercegovine. Godine 1992, nakon što je Bosna i Hercegovina proglašila nezavisnost od Jugoslavije, što je bio potez kojem se protivio SDS, Plavšić se pridružila drugim članovima stranke u proglašenju Srpske republike Bosne i Hercegovine (Ray, 2009). U novoformiranoj Republici Srpskoj Biljana Plavšić je bila jedna od dva potpredsjednika, a u maju 1996. godine Radovan Karadžić je prenio predsjednička ovlaštenja na nju, zbog konstantnog pritiska međunarodne zajednice. Za vrijeme rata Biljana Plavšić kao tadašnja potpredsjednica Srpske republike Bosne i Hercegovine zajedno sa Radovantom Karadžićem i Ratkom Mladićem je učestvovala u strašnim zločinima etničkog čišćenja na području Bosne i Hercegovine, nad bosanskim muslimanima ali i bosanskim Hrvatima. Svoj stav prema bosanskim muslimanima od početka nije skrivala, javno izjavljajući kakvo mišljenje ima o njima. Samo jedna od Biljaninih izjava glasila je: „Muslimani su genetski razmaženi materijal koji je prešao na islam. I ti geni su ojačani generacijom nakon generacije. Postali su gori i diktiraju i izražavaju muslimanski način razmišljanja i ponašanja“ (Plavšić citirana u Subotić, 2012). Svoju netrpeljivost prema bosanskim muslimanima pokazala je i svojim zloglasnim dijelima. Plavšić, Karadžić i Mladić smatraju se najodgovornijim osobama iz samog vrha bosanskih Srba za masovna ubistva i strašne zločine počinjene na području Bosne i Hercegovine. Još jedna od njenih izjava u kojoj opravdava etničko čišćenje glasila je: „Ja sam biolog poznajem genetiku i pouzdano znam da su Srbi i muslimani genetski tako struktuirani da ne mogu da žive zajedno. Etničko čišćenje je prirodan fenomen i to nije ratni zločin“ (Plavšić, 1995). Također je smatrala da 70% teritorije Bosne i Hercegovine mora biti čista teritorija na kome neće biti muslimana. Zajedno sa ostalim predvodnicima kao što su Ratko Mladić i Radovan Karadžić, Biljana Plavšić ni u jednom trenutku nije sakrivala kakvo mišljenje i namjeru ima u vezi s

bosanskim muslimanima i da joj je ustvari kao i ostalima jedan od glavnih ciljeva ponovno ujedinjenje svih Srba, te da se koristila svim mogućim sredstvima da ostvari svoju namjeru kao i namjeru svojih predvodnika. Biljanina surovost i ekstemizam prikazani su i na slici koja je zabilježena u Bijeljini, na kojoj se prikazuje kako Biljana prelazi preko tijela mrtvog muslimanskog civila kako bi poljubila Željka Ražnatovića Arkana, vođu Srpske dobrovoljačke garde paravojne formacije koja je monstruosno ubijala civile u Bosni i Hercegovini, i čestitala mu na uspjehu. (Glauber, citiran u Subotić, 2012). Plavšić je na taj način doprinijela kampanji etničkog čišćenja pozivajući sve paravojne snage iz Srbije da pomognu snagama bosanskih Srba u provedbi etničkog razdvajanja silom te poticanjem sudjelovanja u takvim aktivnostima putem javnih izjava koje opravdavaju upotrebu sile protiv nesrba na teritoriji Bosne i Hercegovine (Plavšić, IT-00-39 i 40/1).

Zbog izvršenja djela strašnog zločina, Međunarodni krivični tribunal je podigao optužnicu protiv Biljane Plavšić u januaru 2001. godine. Kao supredsjednik srpskog rukovodstva, djelujući kao pojedinac i u dogovoru sa drugim članovima naoružanog zločinačkog poduhvata, Biljana Plavšić je učestvovala, planirala, podsticala, kreirala i sprovodila progon bosanskih muslimana, bosanskih hrvata i drugog nesrpskog stanovništva u sljedećih 37 općina u Bosni i Hercegovini: Banja Luka, Bijeljina, Bileća, Bosanska Krupa, Bosanski Novi, Bosanski Petrovac, Bratunac, Brčko, Čajniče, Čelinac, Doboј, Donji Vakuf, Foča, Gacko, Hadžiči, Ilijadža, Ilijaš, Ključ, Kalinovik, Kotor Varoš, Nevesinje, Novi Grad, Novo Sarajevo, Pale, Prijedor, Prnjavor, Rogatica, Rudo, Sanki Most, Šipovo, Sokolac, Teslić, Trnovo, Višegrad, Vlasenica, Vogošča i Zvornik (Plavšić IT -00-39 i 40/1). Nakon optužnice Biljana Plavšić se dobrovoljno predala Međunarodnom Haškom tribunalu 10. januara 2001. godine. Na pojavljivanju pred sudom Biljana Plavšić je izjavila da se ne osjeća krivom ni po jednoj tački optužnice. Biljana Plavšić se optužnicom teretila po osam tačaka na osnovu individualne krivične odgovornosti (član 7 (1) Statuta Međunarodnog suda i krivične odgovornosti nadređene (član 7 (3)) za:

- genocid i/ili saučesništvo u genocidu
- istrebljenje, ubistvo, progona političkoj, vjerskoj, rasnoj osnovi, deportaciju, nehumana djela (zločin protiv čovječnosti, član 5)
- ubistvo (kršenje zakona i običaja ratovanja, član 3) (Plavšić IT-00-39).

Dana 2.oktobra 2002. godine Plavšić je priznala krivicu po tački optužnice u kojoj se tereti za zločin protiv čovječnosti u Bosni i Hercegovini tokom ratnog perioda. Zanimljivo je da je Biljana Plavšić jedina žena koja je optužena i osuđena od strane Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju. Biljanu Plavšić je Haški tribunal osudio na 11 godina zatvora , odslužila je 2/3 svoje kazne u Švedskom ženskom zatvoru „Hinsenberg“ sve do 2009. godine, kada je puštena. Pred sudom u Haagu 2002. godine Plavšić je izrekla sljedeće riječi: „Do sada sam imala priliku da preispitam sve optužbe i da ih zajedno sa mojim braniocima, provjerim i procjenim. Sada sam se uvjerila i prihvatom da su više hiljada nevinih ljudi bile žrtve organizacionog i sistematičkog djelovanja da se uklone muslimani i Hrvati sa tog područja koje su Srbi smatrali svojima. U to vrijeme, ja sam dakle ubijedila samu sebe da je ovo pitanje opstanka i samoodbrane. Ustvari i više od toga – naše rukovodstvo, čiji sam bila neophodan dio, vodilo je poduhvat koji je za žrtve imao nebrojene nevine ljude“ (PlavšićIT-39 i 40/1).

Bivša glavna tužiteljica Međunarodnog krivičnog tribunala Carla Del Ponte u svojoj knjizi „Lov, ja i ratni zločinci“ opisuje kako je Biljana Plavšić podmuklo prevarila.Kada je Biljana priznala krivicu, Del Ponte je očekujivala od Biljane da će biti ključni svjedok protiv svojih predvodnika Radovana Karadžića, Momčila Krajišnika i drugih zločinaca. Del Ponte je odmah po njenom dolasku u Haag sastala s Biljanom Plavšić, opisujući da je sa Plavšić pokušala obaviti razgovor kao „žena sa ženom“. Del Ponte je nekoliko mjeseci kasnije odlučila povući optužnicu za genocid jer, kako navodi, pristala je na dogovor koji su tužiocu uspjeli ostvariti sa Biljanom Plavšić, također Carla navodi u svojoj knjizi kako je tada njena najveća greška bila što Biljanu nije pismeno obavezala dogovorom (Del Ponte, 2008). Biljana Plavšić je i javnim putem izjavila da neće svjedočiti protiv Krajišnika i Karadžića. Nakon ove „predstave“ tužilaštvo je tražilo obnovu postupka od predsjednika ali to nije bilo uspješno jer predsjednik nije nadležan za to pitanje procesa.

Iako mnogi priznaju Biljane Plavšić kao i sam čin predaje smatraju velikim korakom ka pomirenju Bosne i Hercegovine i smanjenju tenzija u regionu, sjetimo se da je Biljana ipak na kraju negirala odgovornost za počinjena djela te izjavila: „Ja sam sebe žrtvovala. Nisam učinila ništa loše. Priznala sam krivicu za zločine protiv čovječnosti zato da bih mogla pregovarati o ostalim optužbama. Da nisam, suđenje bi moglo potrajati tri, tri i po godine“ (Plavšić citirana u Halimović, 2009). Ovim činom prevaren je ne samo Haški tribunal, prevarene su žrtve strašnog

zločina koji se provodio na prostorima Bosne i Hercegovine, jer ipak iza zločina ove žene ostale su stotine izbjeglica, silovanih žena, mnogobrojni nevini grobovi, koliko samo djece bez roditelja i rodbine, a ipak ova žena danas uživa u slobodi. Nikakav put ka pomirenju, niti odstranjenju gorčine nisu donijeli njeni postupci u kojima je isključivo gledala samo svoj interes.

Slučaj Radislav Krstić

Radislav Krstić je rođen 15. februara 1948. godine, na sjeveroistočnom dijelu Bosne i Hercegovine, tadašnje Jugoslavije. Osnovnu školu zavšava u Vlasenici, a srednju vojnu školu Krstić je pohađao u Sarajevu. Krstić po svom srednjoškolskom obrazovanju Sarajevo pamti kao jedinstveno u Jugoslaviji zbog raznolikosti i jedinstva međuetničkog stanovništva. Godine 1968. seli se u Beograd gdje započinje svoje akademsko obrazovanje, upisujući vojnu akademiju u Beogradu. Radislav Krstić je diplomirao 1972. godine da bi neposredno nakon toga postao aktivni član tadašnje JNA, a ubrzo i general glavnog štaba. Godine 1986. Krstića šalju u Prištinu na Kosovo gdje je bio zadužen za obuku časnika u jedinici. Nakon odluke o nezavisnosti Bosne i Hercegovine sredinom 1992. godine Radislav odlučuje da se vrati u svoju zemlju Bosnu i Hercegovini kao građanin iste, sa namjerom da svoju karijeru nastavi tamo. Sukob na prostorima Bosne i Hercegovine je već bio u toku, a Krstić je to vrijeme boravio sa svojom porodicom u Han Pijesku, gdje se formirala kasarna iste, te se Krstić pridružuje Vojsci Republike Srpske. Ubrzo mu je dodjeljen i čin potpukovnika na mjestu zapovjednika Romanjske brigade. Godine 1994. Krstića imenuju zapovjednikom Drinskog kampusa. U toj godini Krstić biva povrijeđen dok je bio na izviđaju. Nakon oporavka Radislav Krstić se vraća na svoju službenu dužnost, nakon čega je odmah obaviješten da se aktivnosti snaga bosanskih muslimana između Tuzle i protektorata UN-a povećavaju, a srpske snage gube velike gubitke infiltratora (IT-98-33-T). Ova borba za teritoriju se odvijala sve do juna nakon čega Drinski korpus odbacuje Armiju Bosne i Hercegovine nazad na njene položaje. Nedugo nakon toga 1995. godine dešava se kobna operacija „Krivaja 95“. Cilj ove operacije je bio: „Iznenadnim napadom odvojiti i smanjiti veličinu enklava Srebrenica i Žepa kao i poboljšati taktički položaj snaga u dubini područja i stvoriti uvjete za eliminaciju enklave“ (Krstić, IT-98-33). Nakon operacije „Krivaja“, jedinica Drinskog korpusa se zaputila ka Srebrenici i nakon toga poteza 95. godina će se pamtitи vijekovima i vijekovima po tragediji kakvu Evropa nije zapamtila nakon Drugog svjetskog rata. „Kako je počela padati južna odbrambena linija, oko 4000 stanovnika bosanskih muslimana, koji su živjeli u obližnjem švedskom izbjegličkom naselju, pobjeglo je na sjever, u grad Srebrenicu. Vojnici Dutchbata izvijestili su da nadiruće snage bosanskih Srba „čiste“ kuće u južnom dijelu enklave. Do večeri 9. jula 1995. godine Drinski korpus VRS-a prodro je četiri kilometra u dubinu enklave, zaustavši se samo jedan kilometar ispred grada Srebrenice. Kasno 9.

jula 1995, ohrabren tim vojnim uspjehom i iznenađujućim izostankom otpora bosanskih Muslimana, kao i nepostojanjem nikakve značajne reakcije međunarodne zajednice, predsjednik Karadžić izdao je novo naređenje kojim je Drinskom korpusu VRS-a dao zeleno svjetlo da zauzmu grad Srebrenicu (IT-98-33-T).

Radislav Krstić je u ratnom periodu izvršavao čin zapovjednika i također izvršavao naredbe glavnog vrha VRS-a. Tako je Krstić učestvovao i pri zbrinjavanju zarobljenika. Sljedeća komunikacija je između načelnika sigurnosti Glavnog stožera VRS-a Ljubiše Beara i generala Radislava Krstića:

Radislav Krstić: Vidjeti će što mogu učiniti, ali to će me jako uznemiriti. Molim vas imate dolje neke ljude kod Nastića i Blagojevića.

Ljubiša Beara: Ali ja ih nemam.

Radislav Krstić: Provjeri kod Blagojevića, uzmi njegove Crvene beretke.

Ljubiša Beara: Oni nisu tamo. Samo su četiri od njih još tamo. Više ih nema.

Radislav Krstić: Vidjet ću šta mogu učiniti.

Ljubiša Beara: Pogledaj i neka idu kod Drage. Krle, ne znam više šta da radim.

Radislav Krstić: Ljubo, povedi one momke iz MUP-a odozgo.

Ljubiša Beara: Ne, neće ništa učiniti. Razgovarao sam sa njima. Nema drugog rješenja osim onih 15 do 30 muškaraca s Indijićem.

Radislav Krstić: Ljubo, moraš i mene razumjeti.

Ljubiša Beara: Ne znam šta da radim. Ozbiljno, Krle, ima još 3500 paketa koje moram podijeliti i nemam rješenja.

Radislav Krstić: Vidjet ću što mogu učiniti (IT-02-60).

Nakon provođenja zločina na ovim područjima Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju, podigao je optužnicu 1998. godine protiv Krstića koji je optužen za genocid, zločine protiv čovječnosti i kršenje ratnih zakona i običaja. Radislav Krstić je uhapšen u decembru 1998.

godine kada su ga na putu za Banja Luku presele jedinice SFOR-a. Srpska vlada u Beogradu, kao i u Banja Luci, negodovali je zbog ovog hapšenja. Čak je i Moskva prosvjedovala zbog načina na koji je Krstić uhapšen, jer se to dogodilo na području Bosne i Hercegovine na kojem je patrolirao ruski kontingent SFOR-a koji nije bio obaviješten o izvođenju ove operacije (Novinska agencija Interfax, 1998). Nakon hapšenja, Krstić je prebačen u Haag na suđenje koje se održalo 7. decembra 1998. godine. Ovom optužbom general Krstić je odgovoran za krivična djela koja sadrže elemente krivične odgovornosti kao što su: planiranje, poticanje, naređivanje, počinjenje, podržavanje kao i sudjelovanje u udruženom zločinačkom poduhvatu. Pretresno vijeće je zaključilo da je general Radislav Krstić imao veoma znantnu ulogu u periodu ratnog dešavanja u Srebrenici. Također general Krstić je sudjelovao u udruženom zločinu koji je imao namjeru, odnosno genocidnu namjeru da ubije bosanske muslimane, naglašavalо je pretresno vijeće. Radislav Krstić na suđenju i izricanju krivice potpuno je negirao da je izdavao naredbe za radnje kojima su izvršeni strašni zločinci na području Srebrenice. Također general Krstić je svu odgovornost prenio na njegovog predvodnika Ratka Mladića koji je također osuđen. Godine 2001. Radislav Krstić je prвостепеном presudom osuđen na 46 godina zatvora ali je žalbeno vijeće ipak poništilo ovu odluku te ga osudilo na 36 godina zatvora.

Ova presuda je itekako od velikog značaja, kao prvo, što je ova presuda prva presuda te vrste u Evropi, a kao drugo, doprinijela je razvoju međunarodnog prava jer nakon ove presude mnogi su slučajevi vođeni istom.

Slučaj Momčilo Krajišnik

Momčilo Krajišnik rođen je u januaru 1945. godine u naselju Zabrdje, općina Novi Grad, Sarajevo. Svoje akademsko obrazovanje završava u Sarajevu, gdje je magistrirao na Ekonomskom fakultetu. Nakon toga Momčilo Krajišnik dolazi do pozicije direktora Energoinvesta, a zbog pronevjere državnog novca koji je koristio za izgradnju vikendice Radovana Karadžiću, Krajišnik provodi 9 mjeseci u zatvoru, negirajući izvršeno djelo te izjavljujući da je zatvoren i kažnjen samo zbog toga što je Srbin. Zanimljivo je da je Krajišnik za vrijeme svog akademskog školovanja bio član komunista no i tada je već bio religiozan i vrlo konzervativan.

U julu 1990. godine zajedno sa Radovanom Karadžićem osnovao je Srpsku demokratsku stranku (SDS) čiji lider je bio Radovan Karadžić. Iste te godine na prvim demokratskim izborima održanim u Bosni i Hercegovini, Krajišnik biva izabran za predsjednika skupštine Republike Bosne i Hercegovine, nakon što je pobijedila koalicija tri nacionalne stranke. Nakon proglašenja nezavisnosti Bosne i Hercegovine 1992. godine čemu se Krajišnik protivio i zbog čega je žustro vođena rasprava, Krajišnik napušta svoju dužnost kao predsjednik skupštine. Te iste godine je formirana Srpska republika Bosne i Hercegovine, a Krajišnik je postao predsjednik iste. Kao novoimenovani predsjednik skupštine SDS-a Krajišnik je imao veoma značajnu ulogu u ratnom periodu na prostorima Bosne i Hercegovine, te da je kao predsjednik lako promovisao stavove o etničkom razdvajaju, nije se protivio širenju istih – zaljučit će poslije pretresno vijeće Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju (Krajišnik IT-39-00). S obzirom na to da je bio sa Karadžićem od samog osnivanja stranke pa sve do kraja ratnog perioda, Krajišnika su često nazivali desnom rukom svog predvodnika Radovana Karadžića. Štaviše, Momčilo Krajišnik je bio i svjedok na suđenju prvom predsjedniku i ratnom osuđeniku Radovanu Karadžiću, te je na samom suđenju tvrdio da je rat u Bosni i Hercegovini izazvala „muslimansko-hrvatska koalicija“ protivustavnom secesijom od Jugoslavije, uprkos protivljenju srpskog naroda (Karadžić, IT-95-5/18). Momčilo Krajišnik 1995.godine je bio sudionik mirovnih pregovora o Bosni i Hercegovini u malom američkom gradu. Sjedinjene američke države su se odlučile vratiti u Bosnu i Hercegovinu , jer su shvatile da je ipak u Bosni i Hercegovini stanje alarmantno i da rat ulazi u kritičnu fazu kojoj je prijeko potreban rasplet. Američki timovi za pregovore i pitanje pomirenja Bosne i Hercegovine su djelovali na tri strane, a jedan od glavnih

ciljeva im je bio da zaustave bombardovanje i da natjeraju Miloševića, tadašnjeg predsjednika Republike Srbije i bosanske Srbe da svi zajedno sjednu za pregovorački sto i pokušaju što bezbjednije zaustaviti ovaj krvavi sukob. Richard Holbrook je izabran za glavnog pregovarača ispred Sjedinjenih Američkih Država. Holbrook je bio poznat po svojoj uravnoteženosti između sproveđenja unutrašnje politike i donošenja odluka na licu mjesta o konkretnim potezima (Živorad Kovačević, 2010). Općepoznato je da su u ovom sukobu zaraćene strane bili Bošnjaci (vlada u Sarajevu), bosanski Hrvati (Herceg-Bosna) i bosanski Srbi (Republika Srpska) i po nekoj logici takav sastav učesnika bi trebao biti i na pregovorima. No, odavno je već bilo poznato da bez Miloševića (predsjednika Srbije kao i predstavnika bosanskih Srba) i Franje Tuđmana (predsjednika Republike Hrvatske i predstavnika bosanskih Hrvata – Herceg-Bosne) teško može doći do okončanja rata, jer jedino Milošević bi mogao najterati bosanske Srbe na prekid vatre i općenito na prekid sukoba, a tako i Tuđmana za bosanske Hrvate. Ipak i američki pregovarači su bili izenađeni brzinom Miloševićeve reakcije. Tako je Holbrook opisao jedan svoj razgovor sa Miloševićem u vezi Patrijarhovog dokumenta² i Pala. „Bili smo pred početkom pravnih pregovora. Milošević je sa ponosom pokazao najvažniju odredbu partijarhovog dokumenta. U slučaju neodlučenog ishoda glasanja, o bilo kojem pitanju, odluku će donositi šef delegacije. A ko je šef zajedničke delegacije, upitao je retorički Milošević. Na ovo smo već znali odgovor – Slobodan Milošević (Živorad Kovačević, 2010). Kao i u drugim prilikama Milošević je potpuno pokazivao prijezir prema vodećim ljudima sa Pala. Na Holbrookovo pitanje: „Kako znate da će vaši prijatelji sa Pala..“ Milošević se naljutio, istinski ili odglumljeno: „Oni nisu moji prijatelji. Oni nisu moje kolege. Strašno je i uopće biti sa njima jer oni su 'šit'.“ Također, kako navodi Holbrook, Milošević nije mogao da smisli Karadžića, a sa Krajišnikom nije htio ni da se sretne u Daytonu i bio je protiv toga da se on uopće konsultuje. „Rekao sam vam , ne dovodite mi te idiote sa Pala, ni na jedan sastanak“, rekao je, „oni imaju više zajedničkog s bosanskim muslimanima nego sa nama“ (Živorad Kovačević, 2010). Kasnije je Richard Holbrook izjavio i nazvao Momčila Krajišnika „gospodinom Ne“ jer se vrlo teško bilo dogоворити sa njim tokom pregovora u Daytonu (Holbrook; 215).

Kao predsjedniku skupštine SDS-a i bliskom saradniku Radovana Karadžića, Međunarodni krivični sud je podnio optužnicu protiv Momčila Krajišnika. Optužnica je podignuta 21. februara

---

² Ovim dokumentom se formira zajednička delegacija Jugoslavije I republike Srpske, za sve buduće mirovne pregovore, a svjedok za dokument je patrijarh Pavle („Međunarodno pregovaranje”, Živorad Kovačević).

2000. godine, a sudija Međunarodnog krivičnog tribunal je potvrdio optužnicu 26. februara 2000. Krajišnik je bio optužen na osnovu individualne krivične odgovornosti i na osnovu krivične odgovornosti nadređenog za:

- genocid/ ili saučesništvo u genocidu
- progone na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi, istrebljenje, ubistvo, deportaciju i nehumana djela
- ubistvo (Krajišnik , IT-00-39)

Momčila Krajišnika su pronašle i uhapsile francuske specijalne jedinice u sastavu SFOR-a 2. aprila 2000. godine na Palama, nakon čega je prebačen u Haag. Ovom zločincu presuda je izrečena 27. septembra 2006. godine za:

- Tačka 3: progon kao zločin protiv čovječnosti
- Tačka 4: isrebljenje kao zločin protiv čovječnosti
- Tačka 5: ubistvo kao zločin protiv čovječnosti
- Tačka 7: deportacija kao zločin protiv čovječnosti
- Tačka 8: prisilno premještanje kao zločin protiv čovječnosti.

Oslobođen je krivice po sljedećim tačkama:

- Tačka 1 i 2 : genocid i saučesništvo u genocidu
- Tačka 6: ubistvo kao kršenje zakona ili običaja ratovanja (Krajišnik , IT-00-39).

Momčilo Krajišnik je osuđen na 20 godina zatvora, a na slobodi je od 30. augusta 2013. godine osluživši samo 2/3 kazne. Krajišnik se vratio na Pale nakon odslužene kazne gdje su ga svi dočekali sa osmijehom i pjesmom. Nakon dolaska, Krajišnik je postao prvi predsjednik Asocijacije „Stvaralaca Republike Srpske“ u kojoj učestvuje i koju finansira vlada Republike Srpske. Krajišnikova izjava da će nakon oslobođenja, raditi na pomirenju tri naroda, nije ugledala svjetlo dana. Momčilo Krajišnik je umro u 75. godini.

Slučaj Prlić i ostali

Četiri mjeseca prije proglašenja nezavisnosti Bosne i Hercegovine, referendumom koji je potvrđen većinskim dijelom bosanskih muslimana i bosanskih Hrvata, a ne toliko prihvaćen od strane bosanskih Srba, Hrvatska demokratska zajednica (HDZ) odlukom od 18.decembra 1991. godine formira Hrvatsku zajednicu Herceg-Bosna (HZ HB). Ova zajednica je formirana na području zapadne i srednje Bosne i Hercegovine. HZ HB je sjedište bilo u Mostaru, a 1993. godine zajednica HZ HB je preimenovana u Hrvatsku Republiku Herceg-Bosnu (HR HB). Ovoj zajednici su također pridruženi dijelovi Bosanske Posavine. Predsjednik Hrvatske Republike Herceg-Bosne je bio Mato Boban koji je obavljao tu funkciju sve do 1994. godine. Najutjecajniji ljudi Herceg-Bosne bili su: Jadranko Prlić, Bruno Stojić, Valentin Čorić, Slobodan Praljak, Milivoj Petrović i Berislav Pušić. Navedeni ljudi zajedno sa liderom Matom Bobanom su „8.aprila 1992. godine osnovali Hrvatsko vijeće odbrane kao oružane snage i vladu Herceg-Bosne, pri tome opisujući HVO kao vrhovni, upravni i odbrambeni organ Herceg-Bosne“ (Indictment, Prlić et al., 2004). „Prlić, Stojić i Čorić radili su u vradi Hrvatske Republike Herceg-Bosne i to kao predsjednik Vlade, načelnik odjela za odbranu, odnosno šef Uprave Vojne policije, s tim da je Čorić kasnije imenovan za ministra unutrašnjih poslova. Praljak i Petković su u različita vremena bili na položaju zapovjednika Glavnog stožera Hrvatskog vijeća odbrane (HVO) dok je Pušić radio u Vojnoj policiji HVO-a, a kasnije imenovan za šefa Službe za HVO-a i komisije za zatvoreničke objekte, tijela kojima su povjerene odgovornosti u oblastima zatvaranja i razmjene zarobljenika“ (Trial Judgement Summary for Prlić et al., 2017:19). HVO odnosno Hrvatsko vijeće obrane osnovano je kao odbrambeno tijelo 1992. godine a kasnije i kao upravno i izvršno tijelo Hrvatske Republike Herceg-Bosne. U istoj toj godini potpisani je i sporazum priateljstva Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske. Ovaj ugovor o suradnji i priateljstvu su potpisali predsjednik Hrvatske Franjo Tuđman i predsjednik Bosne i Hercegovine Alija Izetbegović. Tim ugovorom je i HVO direktno postao dio Armije Bosne i Hercegovine. U to vrijeme su sukobi u Bosni i Hercegovini bili u fazi eskalacije i međunarodna zajednica kao i Sjedinjene Američke države su pokušavale zaustaviti ovaj krvavi sukob mirovnim pregovorima. Nakon nekog vremena, i uz napore međunarodne zajednice i Sjedinjenih Američkih Država , pregovori ovih triju naroda su imali pozitivan ishod i rezultirali su Vance-Ovenovim mirovnim planom.³ No, ovaj proces nije imao pozitivne efekte u budućnosti. Naime, ovim mirovnim

---

³ Vanc Ovenov mirovni plan bio je prvi detaljni plan koji je iznesen na sto, čiji je cilj bio da se dovede mir na područje Bosne i Hercegovine. Predviđao je nekoliko kantona, pri čemu bi srpske teritorije bile razbijene na više

planom se pospješilo neslaganje odnosa između Bosne i Hercegovine, što je izazvalo sukob koji se desio 1993. godine. Protiv lidera Herceg-Bosne, Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju je podnio optužnicu, za udruženi zločinački poduhvat s ciljem da „politički i vojno podvrgnu, trajno uklone bosanske muslimane i druge nehrvate koji su živjeli na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine, odnosno na području za koje su tvrdili da je dio Hrvatske zajednice (a kasnije Republike) Herceg- Bosne“ (Indictment, Prlić, et al., 2004).

Jadranko Prlić je rođen 10.6.1959. godine u Đakovu, Republici Hrvatskoj. Svoje akademsko obrazovanje je završio u Mostaru gdje je diplomirao na Ekonomskom fakultetu da bi nakon toga magistarski studij, kao i doktorat, završio u Sarajevu. Nakon završenog studija 1989. postaje potpredsjednik Izvršnog vijeća Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine. Godine 1992. lider Mate Boban Prlića je imenovao za načelnika finansijskog odjela Hrvatskog vijeća odbrane (HVO), a iste godine je proglašen za predsjednika Hrvatskog vijeća odbrane. Samo godinu nakon toga, Mate Boban ga je imenovao za predsjednika vlade. „Nakon što je Hrvatska zajednica Herceg-Bosna krajem augusta 1993. godine postala Hrvatska Republika Herceg-Bosna položaj Jadranka Prlića se promjenio sa predsjednika na premijera dok su njegove funkcije ili ovlasti uglavnom ostale iste“ (Indictment, Prlić et al., 2004). „Većinu 1992-1993. godine Jadranko Prlić, pored Mate Bobana je bio najmoćniji predstavnik u političkom i vladinom sastavu Herceg-Bosne, odnosno HVO-a. Predsjednik Prlić je imao *de jure* ili *de facto* moć, efektivnu kontrolu i značajan utjecaj na vladu i vojsku Herceg-Bosne, odnosno HVO-a. Također, kao predsjednik je imao kontrolu nad HVO-om što uključuje i vojna pitanja, imao je ovlasti da zatvori koncentracione logore Herceg-Bosne, to jest HVO-a“ (Indictment, Prlić et al., 2004). Jadranko Prlić je, također, bio potpredsjednik vlade i ministar odbrane Republike Bosne i Hercegovine, kao i zamjenik predsjednika vlade i ministar odbrane Federacije Bosne i Hercegovine u periodu od 1994. do 1996. godine.

Valentin Čorić je hrvatski političar iz Bosne i Hercegovine, rođen 1956. godine u selu Paoci u općini Čitluk. Diplomirao je inžinerstvo, te je nakon toga u Čitluku radio kao inžinjer na preradi boksita. Nakon što se prestao baviti rudarstvom, započeo je vojnu karijeru. Imenovan je za komadanta vojnog centra za obuku u Kravicama u Republici Srpskoj. Nedugo poslije je

---

nepovezanih oblasti.

https://www.icty.org/x/file/About/OTP/Milosevic%20Feature/High%20level%20witnesses/milosevic_owen_fulltestimony_bcs.pdf

imenovan za zamjenika sigurnosti i zapovijednik Vojne policije HVO-a, a imenovao ga je Mate Boban. Pred kraj 1993. godine postao je ministar unutarnjih poslova Hrvatske Republike Herceg-Bosne. „Na svojim pozicijama i funkcijama imao je centralnu ulogu u osnivanju, upravljanju kao i radu HVO-a. Valentin Čorić je imao *de jure* i *de facto* komandu i kontrolu nad vojnom policijom HVO-a. Također je imao ovlaštenja i odgovornosti da disciplinira pripadnike vojne policije HVO-a“. (Prlić, et al., 2004)

Slobodan Praljak je rođen 2.1.1945. godine u Čapljini. Praljak je diplomirao na Fakultetu elektrotehnike u Zagrebu, kao inžinjer elektrotehnike. Također, stekao je zvanje profesora filozofije i sociologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, te na kraju svog akademskog obrazovanja na Akademiji dramske umjetnosti u Zagrebu je diplomirao kazališnu i filmsku režiju. Nakon završenog studija je radio kao kazališni, filmski i televizijski producent, kao i predavač filozofije, psihologije i elektrotehnike. Godine 1991. postao je glavni načelnik stožera HVO-a. Također je zapamćen kao kontraverzan zapovijednik u periodu rata u Hrvatskoj kao i u Bosni i Hercegovini. Promaknut je u general bojnika. „1992. godine je postao pomoćnik ministra odbrane Republike Hrvatske i blisko sarađivao sa ministrom odbrane Gojkom Šuškom. Od marta 1992. godine do jula 1993. godine, Praljak je istovremeno služio kao oficir hrvatske vojske, pomoćnik ministra odbrane i viši predstavnik Hrvatskog ministarstva odbrane pri vlasti i oružanim snagama Herceg-Bosne odnosno HVO-a. Praljak je služio kao kanal za naredbe, komunikaciju i instrukcije od predsjednika Franje Tuđmana, Gojka Šuška i drugih visokih zvaničnika Republike Hrvatske vlasti Herceg-Bosne i oružanim snagama, te je izvještavao visoke dužnosnike Hrvatske o razvoju situacije u Bosni i Hercegovini“. (Indictment, Prlić et. al., 2004)

Bruno Stojić rođen je 8. aprila 1955. godine u selu Hanžići u blizini Čitluka. Godine 1990. imenovan je za zamjenika ministra unutrašnjih poslova centralne vlade Republike Bosne i Hercegovine u Sarajevu. Lider Hrvatske Republike Herceg-Bosne Mato Boban ga je imenovao u zapovijednika stožera odbrane HVO-a 1992. godine, a godinu poslije je premješten u ured za proizvodnju oružja i vojne opreme. „Kao šef odjela HVO-a za odbranu, Bruno Stojić je bio najviši politički i upravni dužnosnik tog tijela, zadužen za oružane snage Herceg-Bosne. On je imao *de jure* i *de facto* moć, efektivnu kontrolu i značajan utjecaj na potpuno sve dijelove i grane tih operacija. Jedna od njegovih odgovornosti je, također, bila da osigura da se sve snage HVO-a ponašaju u skladu sa Ženevskim konvencijama kao i međunarodnim humanitarnim pravom, uz to

da se i prema svim zatvorenicima i drugim osobama koje drže snage Herceg-Bosne, odnosno HVO-a, postupa i ponaša onako kako konvencija i zakoni nalažu. U vrijeme ratnog perioda u Bosni i Hercegovini, Brunu Stojić postavljaju u prvom redu HVO-a za odbranu, izdavao je i borbene i strateške kao i organizacione naredbe koje su bile izvršavane. Također, Stojić je imao kontrolu i ovlaštenja nad zatvorima i zatvorskim objektima HVO-a, preko načelnika policije, već spomenutog Valentina Čorića, i preko vojne policije HVO-a“ (Indictment, Prlić et al., 2004).

Milivoj Petković je rođen 1949. godine u Šibeniku. Diplomirao je na Srpskoj vojnoj Akademiji JNA, gdje stiče čin potpukovnika. Godine 1991. se pridružuje vojsci Hrvatske Republike, napuštajući JNA. Godinu dana kasnije Petkovića su prebacili u zapovjedništvo komandnog centra Vojske Hrvatske u Bosni i Hercegovini u gradu Grude u kojem je bilo vrhovno zapovjedništvo oružanih snaga Hrvatskog vijeća odbrane HVO-a. Petković je bio vojni zapovjednik oružanih snaga HVO-a. Godine 1993. Slobodan Praljak dolazi na funkciju najvišeg vojnog zapovjednika i Petković je nastavio obavljati dužnosti zamjenika te iste pozicije. „Na svojim različitim položajima i funkcijama, Petković je imao *de jure* ili *de facto* komandu i kontrolu nad oružanim snagama Herceg-Bosne, odnosno HVO-a. U vrijeme na koje se odnosi optužnica, Petković je imao efektivnu kontrolu i značajan utjecaj na oružane snage Herceg-Bosne, HVO-a. Bio je odgovoran za upravljanje, organizaciju, planiranje, disciplinu, snabdijevanje, raspoređivanje i operacije oružanih snaga Herceg-Bosne, kao što je izdavao organizacione, strateške i borbene naredbe“ (Indictment, Prlić et al., 2004).

Berislav Pušić rođen je 1952. godine u Krivodolu koje se nalazi nedaleko od Mostara. 1992. godine Pušić postaje službenik vojne policije Hrvatskog vijeća odbrane ili HVO-a u Mostaru a godinu nakon 11. maja imenovan je za časnika HVO-a kao i za saradnju sa jednicama UNPROFORA-a. Nakon nešto mjeseci, iste te godine, postao je šef službe za razmjenu zarobljenika. „Pušić je bio visoki zvaničnik u sistemu Herceg-Bosne, koji se tiču zatvaranja, puštanja na slobodu, kao i razmjenom, premještanjem i deportacijom bosanskih Muslimana. Pušić sa svojim ovlaštenjima je imao *de jure* i *de facto* kontrolu i utjecaj na različite elemente i osoblje. Pušićev zadatak je bio da klasifikuje i procesuiru zatvorene muslimane te je u sladu sa ovlaštenjima izdavao naredbe kao i uputstva za postupanje sa zarobljenicima, odnosno bosanskim muslimanima. Također je bio u kontroli njihove deportacije ili produženog zatvora“ (Indictment, Prlić, et al., 2004). „Počev od 18. novembra 1991. godine ili prije pa do približno

aprila 1994. godine i nakon toga, više osoba je osnovalo i učestvovalo u udruženom zločinačkom poduhvatu političkog i vojnog podjarmljivanja, trajnog uklanjanja i etničkog čišćenja bosanskih muslimana i drugih nehrvata koji su živjeli na onim dijelovima teritorije Republike Bosne i Hercegovine za koje se tvrdilo da pripadaju Hrvatskoj zajednici (kasnije Republički Herceg-Bosni) te pripajanju tih teritorija kao dijela „Velike Hrvatske“, tako što bi one postale dio Republike Hrvatske ili blisko povezani s njom“ (Trial International). Suđenje liderima Herceg-Bosne je počelo 26. aprila 2006. godine.

Pretresno vijeće u predmetu Prlić i drugi odlukom od 29. maja 2013. godine presudilo je da su pripadnici HVO-a od januara 1993. godine do aprila 1994. godine počinili sljedeće zločine:

- ubojstvo civila bosanskih muslimana koji nisu bili pripadnici oružanih snaga, masovna protuvpravna uhićenja bosanskih muslimana te zlostavljanju i maltretiranju stanovništva u zatočenim centrima na području HZ (R) HB
- osnivanje mreže zatočeničkih centara, „držanje“ više hiljada civila i ratnih zarobljenika bosanskih muslimana u teškim uvjetima koji nisu bili u skladu s međunarodnim pravom u zarobljeništvu u zatvorima Sovićima, Ljubuškom, Dretelj, Gabeli i Heliodromu u blizini Mostara
- uništavanje stambenih i civilnih objekata (uključujući i kulturnu baštinu), deložacija, sistematsko protjerivanje, prisilno premještanje stanovništva, protivpravna uhićenja civila, protivpravno postupanje sa ratnim zarobljenicima, zaustavljanje, pljačka i ubojstva tokom vojnih operacija HVO-a. Zločini su počinjeni u Gornjem Vakufu, Jablanici, Prozoru, Stocu, Mostaru, Stupnom Dolu, Čapljini, Saićima, Doljanima, Raštanima i drugim mjestima srednje Bosne i zapadne Hercegovine
- granatiranje, napadi i ranjavanje članova međunarodnih organizacija
- blokiranje pristupa humanitarnim konvojima za muslimansko stanovništvo (Judgement Summary, Prlić et al., 2013:13).

Potrebno je spomenuti da su uz ovu šestorku odnosno lidere Herceg-Bosne u ovom zločinačkom poduhvatu učestovali „Franjo Tuđman, tadašnji predsjednik Republike Hrvatske te zajedno sa Gojkom Šuškarom, ministrom odbrane Republike Hrvatske; Jankom Bobetkom, višim generalom vojske Republike Hrvatske, i Matom Bobanom, tadašnjim predsjednikom

Hrvatske zajednice“ (Indictment, Prlić et al., 2004). Općepoznato je da je Tuđmanov plan uljučivao kreiranje „Velike Hrvatske“ kao i podjelu Bosne i Hercegovine, što i dokazuje „Zapisnik sa razgovora državnog političkog vodstva Republike Hrvatske sa predstavništvom HDZ-a i hrvatskim predstavnicima iz Bosne i Hercegovine 17.09.1992.godine“. Ova hrvatska šestorka, odnosno lideri Herceg-Bosne, nakon dugogodišnjeg suđenja sveukupno su dobili 111 godina zatvora, a pojedinačno je prvi osuđeni bio Jadranko Prlić na 25 godina zatvora, Slobodan Praljak na 20 godina zatvora, Valentin Čorić je osuđen na 16 godina, Milivoj Petkovićna 20 godina, Bruno Stojić također na 20 godina te Berislav Pušić na 10 godina zatvora. Na samom suđenju general Praljak je popio otrov da bi nakon nekoliko minuta i umro.

Slučaj Delić, Hadžihasanović i ostali

Kada su pripadnici Armije Bosne i Hercegovine u pitanju, navela bih optužnice protiv generala Rasima Delić, Envera Hadžihasanovića i Mehmeda Alagića te pukovnika Amira Kubure.

Rasim Delić poznati general Armije Bosne i Hercegovine, rođen je 16. oktobra 1967. godine u općini Lopare. Delić je sa 18 godina upisao Vojnu akademiju kopnene vojske te 1971. godine istu i završio. Također, te iste godine se pridružio Jugoslavenskoj narodnoj armiji (JNA). „Dok je služio u Jugoslavenskoj narodnoj armiji (JNA) bio je u različitim artiljerijskim jedinicama iste. Tako je od 1980. pa sve do 1984. godine bio komadant artiljerijske divizije, od septembra 1984. godine je unaprijedjen u načelnika štaba i zamjenika komandanta mješovitog artiljerijskog puka i na toj funkciji ostaje sve do augusta 1985. godine. U istom tom periodu je bio na poziciji komandanta mješovitog artiljerijskog puka i na toj poziciji ostaje sve do decembra 1987., kao i od augusta 1989. pa sve do jula 1990. godine. U međuvremenu generalu Rasimu Deliću je dodijeljen čin potpukovnika. I kao posljednja dužnost u službi Jugoslavenske narodne armije je bio od jula 1990. pa sve do aprila 1992. godine“ (Delić, IT-04-83-T). Nakon svoje posljednje pozicije u službi JNA, Rasim Delić u aprilu 1991. godine zvanično napušta Jugoslavensku narodnu armiju. Nedugo nakon toga, general Delić se pridružuje snagama teritorijalne odbrane (TOBiH). Ova jedinica se uglavnom zalagala za odvajanje Bosne i Hercegovine od Jugoslavije. Rasim Delić se seli u Visoko gdje formira jedinice Teritorijalne odbrane (TO) srednje Bosne, gdje je na čelu same jedinice bio general. „Od 12. maja 1992. godine Rasim Delić je postao član Glavnog štaba jedinice Teritorijalne odbrane kao što je bio zadužen za organizovanje i komandovanje oružanim borbenim dejstvima na teritoriji općine Fojnice, Kreševo, Kiseljak, Visoko, Ilijaš, Vogošća, Breza, Vareš i Olovu“ (Delić, IT-04-83-T). Godine 1992. snage Teritorijalne odbrane postale su dio Armije Bosne i Hercegovine. „Rasim Delić je postavljen za vršioca dužnosti načelnika Odjeljenja za operativno planiranje i obuku Armije Bosne i Hercegovine po naređenju Sefera Halilovića“ (Delić, IT -04-83-T).

Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju je podnio optužnicu protiv Rasima Delića koja je povrđena 16. februara 2005. godine. General Delić se dobrovoljno predao i nekoliko dana nakon toga je doveden u pritvor Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju. „Tužilaštvo tereti Rasima Delića po četiri tačke za kršenje zakona i običaja ratovanja. Rasim Delić se u svojstvu nadređenog tereti individualnom krivičnom odgovornošću za propust da

sprijeći ili kazni počinioce delikata“ (Delić, IT-04-83-T). „Tužilac tvrdi da je Rasim Delić bio obaviješten o tome da su vojnici Armije Bosne i Hercegovine iz odreda „El mudžahid“⁴ držali logore u Kamenici i da su skloni vršenju krivičnih dijela, posebno nad zarobljenim neprijateljskim vojnicima i civilima. Tužilac navodi da je Rasim Delić znao ili da je bio razlog da zna da se spremi počinjenje krivičnih dijela ili da su ona već počinjena, ali uprkos tome nije preduzeo razumne mjere da sprijeći ili kazni počinioce tih krivičnih dijela“ (Delić, IT-04-83-T). General Delić je proglašen krivim po sljedećim tačkama:

- Tačka 1: ubistvo, kršenje zakona i običaja ratovanja
- Tačka 2: opasno postupanje, kršenje zakona i običaja ratovanja, u odnosu na događaje na Bikošima 1993. godine, kao i na događaje u Kestenu i logoru Kamenici 1995. godine
- Tačka 4: okrutno postupanje, kršenje zakona i običaja ratovanja , u vezi s događajima u Livadama i logoru Kamenici. (Delić, IT-04-83-T)

General Rasim Delić na osnovu ovih tačaka presude je bio osuđen na izvršavanje kazne od 3 godine zatvora.

Enver Hadžihasanović je rođen 7. jula 1950. godine u Zvorniku, Republika Bosna i Hercegovina. Nakon završetka srednjoškolskog obrazovanja, seli se u Beograd gdje završava akademiju Jugoslavenske narodne armije (JNA). Također, Hadžihasanović je, kao kapetan prve klase, pohađao komandno-štabnu školu u Beogradu. Dužnosti kao član Jugoslavenske narodne armije je obavljao na relaciji Tuzla – Sarajevo. Godine 1988. Enver Hadžihasanović unaprijeđen je na dužnost načelnika štaba Motorizovane brigade, a krajem 1989. godine promaknut je za komadanta. Početkom ratnog perioda Envera Hadžihasanovića Jugoslavenska vojna armija je smjestila u kućni pritvor, da bi on ubrzo nakon toga pobegao te napustio Jugoslavensku vojnu armiju. Nakon napuštanja JNA pristupa Teritorijalnoj odbrani Bosne i Hercegovine. „Dana 14. novembra 1992. godine, postao je prvi komadant 3.korpusa Armije Bosne i Hercegovine i tu dužnost obavlja do 1. novembra 1993. godine kada je postavljen kao načelnik štaba Vrhovne komande Armije Republike Bosne i Hercegovine“ (Hadžihasanović i drugi IT-01-47-I). Hadžihasanović početkom 1994. godine biva proglašen brigadnim generalom. Ovo nije kraj

⁴ Inostrani muslimanski borci, koji su sebe nazivali „mudžahedinima“ ili „svetim ratnicima“, počeli su polovinom 1992.godine pristizati u Bosnu i Hercegovinu. „Mudžahedini“, koji su dolazili uglavnom iz islamskih zemalja, bili su spremni voditi „džihad“ ili „sveti rat“ u Bosni i Hercegovini protiv neprijatelja bosanskih Muslimana. (IT-04-83-PT).

Hadžihasanovićevim titulama jer 1997. godine biva unaprijeđen u čin divizijskog generala. Godine 2000. general Hadžihasanović odlazi u penziju i s tim završava svoju dugogodišnju vojnu karijeru.

Mehmed Alagić poznat je kao general koji je oslobođio Bosnu. Rođen je 1947. godine u selu Fajtovci, koje pripada općini Sanski Most. Svoje obrazovanje je završio u Banja Luci, pohađajući vojnu školu. Godine 1970. Alagić također završava visoku Vojnu školu odnosno komandno-štabnu školu. Nakon svog završenog školovanja Alagić je dugo vršio službu u Jugoslavenskoj narodnoj armiji, napustio je istu sa činom pukovnika. U toku ratnog perioda u Bosni i Hercegovini, Mehmed Alagić pristupa 17. krajiškoj brigadi operativne grupe (OG) Bosanska Krajina. „Dana 1. novembra 1993. godine Mehmed Alagić je postavljen za komadanta 3. korpusa Armije Bosne i Hercegovine. Kada je 26. februara 1994. godine formiran 7. korpus Armije Bosne i Hercegovine, Alagić je imenovan za komadanta tog korpusa. U aprilu 1994. godine Mehmed Alagić je dobio čin brigadnog generala“ (Hadžihasanović i drugi, IT-01-47-I). Tu završava svoju vojnu karijeru jer 1996. godine izabiru ga za zastupnika u Zastupničkom domu Federacije Bosne i Hercegovine. General Alagić je umro 7.03.2003. godine samo nekoliko dana prije njegovog suđenja koje se trbalo održati u Haagu.

Amir Kubura rođen je 4. marta 1964. godine u Kaknju. Svoju vojnu karijeru započeo je u Jugoslavenskoj narodnoj armiji, gdje je proveo svojih 5 godina života, dobivši čin kapetana. Kubara napušta JNA 1992. godine kako bi se priključio Vojsci republike Bosne i Hercegovine. Od 1992. godine obnaša funkciju zapovijednika štaba 7. muslimanske brigade 3. korpusa Armije Bosne i Hercegovine. Dana 6. augusta 1993. godine postaje komadant iste brigade. Pod njegovim vodstvom primjećen je povećanbroj mudžhedina koji su dolazili iz islamskih zemalja. „Amir Kubura je zamjenjivao Asima Komicila, tadašnjeg komadanta 7. muslimanske brdske brigade 3. korpusa Armije Bosne i Hercegovine. Dana 21. jula 1993. godine postavljen je za komadanta 7. muslimanske brdske brigade 3. korpusa Armije Bosne i Hercegovine za komadanta 443. brigade 4. korpusa Armije Bosne i Hercegovine i imenovan je 16. decembra 1995. godine. Jedinica je pod njegovim zapovjedništvom učestvovala na napadima na pripadnike Hrvatskog vijeća odbrane (HVO) u srednjoj Bosni, tačnije u općinama Travnik, Kakanj i Zenica.

Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju je podigao optužbu protiv Envera Hadžihasanovića, Mehmeda Alagića i Amira Kubure u julu 2001. Godine, a oni su se tribunalu predali 2. augusta iste godine. Optuženi su za:

- niz teških napada na HVO počinjenih u aprilu 1993. godine i početkom ljeta 1993. godine u području općina: Bugojno, Busovača, Maglaj, Novi Travnik, Travnik, Vareš, Vitez, Zavidovići, Zenica i Žepče
- 7. muslimanskoj brigadi 3. korpusa Armije Bosne i Hercegovine priključili su se muslimanski borci iz inostranstva koji su sebe nazivali mudžahedinima ili svetim ratnicima sredinom 1992. godine
- u već spomenutim općinama optužbe br.1. jedinice 3. korpusa Armije Bosne i Hercegovine upale su u gradove i sela naseljena pretežno bosanskim Hrvatima i bosanskim Srbima, tokom tih napada ili poslije njih ubijeno je najmanje 200 civila bosanskih Hrvata i Bosanskih Srba
- jedinice Armije Bosne i Hercegovine protivpravno su zatvarale bosanske Hrvate i bosanske Srbе koji su bivali ubijeni, premlaćivani, zlostavljeni te zatvoreni u prenatrpane prostore u nehigijenskim uslovima
- bosanski Hrvati i bosanski Srbi koji su bili zatvoreni, prisiljavani su da kopaju rovove, grade bunare i izvlače ljudska tijela u opasnim životnim uslovima
- snage Armije Bosne i Hercegovine su pljačkale i uništavale imovinu bosanskih Hrvata i bosanskih Srba bez ikakvog vojnog opravdanja, pored toga i vjerski objekti su bili oštećeni (Hadžihasanović i ostali IT-01-47-I).

U augustu 2006. godine vijeće proglašava da optuženi Enver Hadžihasanović nije kriv po tačkama 1, 2, 5, 6 i 7. Dok po tačkama:

- (3): jeste kriv što nije poduzeo nužne i razumne mjere kako bi spriječio ubistvo Dragana Popovića i Mladena Harvanera, izvršeno ritualnim odrubljivanjem glave.
- (4): jeste kriv što nije poduzeo nužne i razumne mjere kako bi sriječio ili kaznio djelao krutnog postupanja u Muzičkoj školi u Zenici, u Gimnaziji u Bugojnu i logoru Orašac (Hadžihasanović i ostali IT-01-47-I).

Enveru Hadžihasanoviću Međunarodni krivični sud odredio je izvršavanje kazne zatvora u trajanju od 3,5 godine.

Također, optuženog Amira Kuburu vijeće proglašava po tačkama 1, 2, 3, 4 i 5 da nije kriv dok po tački

- (6): jeste kriv za to što nije preuzeo nužne i razumne mjere da kazni za pljačke 1993. godine u Šušnju, Ovnaku, Brajkovićima, Grahovčićima i Varešu (Hadžihasanović i ostali IT-01-47-I).

Amiru Kuburi je sud odredio izvršavanje kazne zatvora u trajanju od 2,5 godine. Dok je u slučaju generala Mehmeda Alagića prekinut proces zbog slučaja smrti.

Slučaj Slobodan Milošević

Ovim slučajem bih zaokružila poglavlje koje je za mene bilo nekako najteže za proučavanje i analizu. Suočavanje sa prošlošću nikada nije bila lagana stvar, pogotovo kada se radi o ovakvim zločinima koji su se desili na području Bosne i Hercegovine, a i regionala. Upravo zbog toga sam slučaj Slobodana Miloševića ostavila za kraj, jer je on jedna od najodgovornijih osoba za sve sukobe i zla koja su se desila na ovom prostoru.

Slobodan Milošević je rođen 1941. Godine, u Požarevcu, Srbija, gdje je završio svoje osnovno i srednje obrazovanje. Već sa 18 godina se učlanjuje u Komunističku partiju Jugoslavije. Svoje akademsko obrazovanje stiče u Beogradu, gdje je diplomirao pravo na Univerzitetu u Beogradu. Nakon završenog fakulteta, Milošević stiče iskustvo sa prvim poslom, te prvo zaposlenje je ostvario kao rukovoditelj za informiranje skupštine Beograda. No, tu se ne zadržava puno. Krajem 1960. godine Slobodan Milošević dolazi do pozicije zamjenika generalnog direktora poznate beogradske firme „Tehnogras“. Početkom 1980. godine Slobodan Milošević se počeo sve više zanimati za politiku i u 1983. godini postaje članom Predsjedništva Centralnog komiteta Saveza komunista. U tom periodu Slobodan Milošević se oženio Mirjanom Marković, dosljednom komunistkinjom koja ga je upilitala u taj politički svijet, a nedugo nakon toga postala i njegova politička savjetnica. Godine 1984. Slobodan Milošević prihvata poziciju šefa lokalne organizacije komunističke partije. Milošević je, također, bio poznat kao štićenik Stambolića, tadašnjeg šefa Saveza komunista u kojem i počeo Miloševićev prvi angažman. S vremenom je rasla Miloševićeva popularnost ali i novi politički stil. Uvidjevši to, Milošević se sve više počeo uzdizati, da bi ubrzo nakon toga i smijenio svog dugogodišnjeg mentora i osobu kojoj je dugo vremena Milošević bio štićenik, a to je Ivan Stambolić. Kao čelnik stranke Milošević je uvidio da može iskoristiti svoje ovlasti u ostvarivanju svojih ciljeva i planova. Još u tom periodu je Milošević težio ka tome da Srbija u potpunosti vrši kontrolu nad pokrajinama fokusirajući se na Vojvodinu i Kosovo, i od toga je sve i počelo. Milošević je u dalnjem radu svog političkog djelovanja stremio ka takvoj politici. Nakon nekog perioda, Jugoslavija je ušla u krizu 1991. godine. Države poput Hrvatske i Slovenije koje su već proglašile nezavisnot, ipak su bile primorane obustaviti taj proces na neko vrijeme zbog jugoslavenske krize i molbom međunarodne zajednice zbog rješavanje iste. No, Bosna i Hercegovina nije znala kojim putem treba ići. Srbija na čelu sa Miloševićem, koji je 1992. godine bio ponovno izabran za

predsjednika, težila je da ostatak Jugoslavije bude pod „Velikom Srbijom“. „U svojoj knjizi Borislav Jović nakon neuspjele sjednice predsjedništva SFRJ-a opisuje da su on i predsjednik Milošević smatrali da je Jugoslavija najbolje rješenje za srpski narod. Te je izjavio da nema opstanka za Jugoslaviju jer nema ko da je sačuva od secesije koju su počinili Hrvatska i Slovenija i da su predsjednik Milošević i on istog mišljenja i da se trebaju okrenuti srpskim interesima i stvaranju Velike Srbije“ (Kurtčehajić, 2017). „Također, Dobrica Ćosić je potencirao kako su srpski interesi oštećeni, te je svoje nezadovoljstvo prenio na svoje kolege, da bi to ubrzo rezultiralo dokumentom srpskih akademika, to jeste Memorandumom SANU iz 1986. godine. To je ubrzo postao akcioni plan djelovanja Slobodana Miloševića koji je ubrzo cijelu Jugoslaviju uveo u probleme. Politika Miloševića je jednostavno iziritirala sve nesprske narode“ (Kurtčehajić, 2017). Milošević je nastavio sa svojom politikom i planom takozvane „Velike Srbije“ koju je iz nezadovoljstva pokušao na kraju i ostvariti. „Politički projekt *Svi Srbi u jednoj državi* doveo je do unutarnje krize u Socijalističkoj republici Jugoslaviji, razbio zajedničku državu i eskalirao osvajačkim ratovima i genocidom. Srbija i Crna Gora /Savezna Republika Jugoslavija je od 1991. godine do 1999. godine vodila osvajačke ratove na Balkanu , uključujući i protiv Republike Bosne i Hercegovine. Također, rukovodstvo Jugoslavenske narodne armije (JNA) je prihvatio srpsku nacionalističku ideologiju i politiku i postalo instrument srpskog velikodržavnog projekta“ (Čekić, 2016). S obzirom na to da je Milošević bio predsjednik Srbije prije 1997. godine bilo ga je vrlo teško optužiti za zločine koje su jugoslavenske trupe počinile u toku ratnog perioda u Bosni i Hercegovini ali i u ostalim državama u regionu. No kao predsjednik države također je bio i vrhovni komandant oružanih snaga. Nakon strašnog zločina širom Bosne i Hercegovine Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju je podigao optužnicu protiv Slobodana Miloševića za slučaj „Bosne i Hercegovine“ 22.11.2002. godine. Slobodana Miloševića su uhapsili 1.4.2001.godine. Zločini za koje je optužen nekadašnji predsjednik Srbije na području Bosne i Hercegovine su:

- „rasprostranjeno ubijanje hiljadu bosanskih muslimana tokom i nakon preuzimanja vlasti na teritorijama u Bosni i Hercegovini
- ubijanje hiljadu bosanskih muslimana u zatočeničkim objektima u Bosni i Hercegovini
- zatočenje hiljadu Bosanskih muslimana u zatočeničkim objektima u Bosni i Hercegovini, u životnim uslovima sračunatim da dovedu do djelimičnog fizičkog uništenja ovih grupa

- istrebljenje, ubistvo ili lišavanje života nesrba, bosanskih muslimana i bosanskih Hrvata koji su živjeli na teritorijama Banja Luke, Bihaća, Bijeljine, Bileće, Bosanske Krupe, Bosanskog Novog, Bosankog Šamca, Bratunca, Brčkog, Čajniča, Doboja, Foče , Gacka, Sarajeva, Ilijaša, Ključa, Kalinoviak, Prijedora, Prnjavora, Rogatice, Sanskog Mosta, Srebrenice, Teslića, Vlasenice i Zvornika
- okrutno i nečovječno postupanje sa bosanskim muslimanima, bosanskim Hrvatima i drugim nesrpskim civilima
- uvođenje restriktivnih i diskriminacionih mjera protiv bosanskih muslimana, bosanskih Hrvata i drugih nesrba, kao što je ograničavanje slobode, samovoljni prestresi kuća, otpuštanje sa posla
- prislisno premještanje i deportacija hiljadu bosanskih muslimana, bosanskih Hrvata i drugih nesrpskih civila sa teritorije koju su zauzeli Srbi
- namjerno i bezobzirno uništavanje domova i druge javne imovine bosanskih muslimana i bosanskih Hrvata
- Sprečavanje dostave humanitarne pomoći naročito medicinskog materijala i hrane“ (Milošević, IT-02-54).

Nekadašnji predsjednik i veliki ratni zločinac je optužen i za djela počinjena na području Hrvatske i Kosova no za svoja djela nikada neće biti kažnjen jer je marta 2006. godine umro u svojoj zatvorskoj ćeliji.

Međunarodni sud pravde

Međunarodni sud pravde je osnovan radi postizanja ciljeva i funkcija Ujedinjenih naroda kao što su rješavanje međunarodnih sporova ili situacija koje bi mogle dovesti do kršenja mira. Međunarodni sud pravde je glavni sudske organ Ujedinjenih nacija, koji djeluje kao nezavisno sudske tijelo u čijoj je nadležnosti rješavanje sporova između država i davanje savjetodavnih mišljenja o pravnim pitanjima. Međunarodni sud ima veoma važnu pravnu ulogu u rješavanju graničnih sporova među državama članicama UN-a kao i rješavanju pravnih sukoba između suverenih država.

Ovaj sud je osnovan 1946. godine Poveljom Ujedinjenih nacija i statutom koji je također sastavni dio Povelje. U svakom slučaju, Međunarodni sud pravde jeste produžetak stalnog suda međunarodne pravde, formiran ugovorom na osnovu Pakta Društva naroda. Ovaj međunarodni sud postoji već punih 60 godina i puno je stariji od Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju i, za razliku od tribunala za ratne zločine, na ovom sudu pravde ne mogu se tužiti pojedinačne osobe, kao što ni pojedinačne države ne mogu tužiti pojedinca. Vrlo važna tačka koju treba spomenuti jeste da sam sud ne smije dodjeljivati kazne. Bitno je spomenuti da je sam Međunarodni sud pravde utjecao svojim radom na razvoj međunarodnog prava, te je stvorio svijest o potrebi postojanja međunarodnog sudskega organa međunarodne zajednice koji će postupati u svako vrijeme (Rosenne, 1985:12). Ovaj međunarodni sud se sastoji od 15 sudija koji se biraju iz reda ličnosti ispunjavajući uvijete da u svojim zemljama zauzimaju najviša sudska znanja. O predsjedniku suda se odlučuje svake tri godine izborom kolegija. Pristizanjem na ovu poziciju sudije obavljaju mandat u trajanju od 9 godina. Kada govorimo o nadležnostima ovog suda, ovdje imamo personalnu i stvarnu nadležnost. Pred međunarodnim sudom samo države kao stranke se mogu pojaviti u sudsakom sporu, također sud je otvoren za države članice statuta to jest države članice UN-a, a države koje nisu članice UN-a mogu također stupiti pred Međunarodni sud pravde s tim da trebaju ispuniti određene uslove. Osim rješavanja pravnih sporova, Međunarodni sud pravde ima nadležnost za izdavanje savjetodavnih mišljenja o pravnim pitanjima. Sumirajući ovaj nedostatak, kada znamo da se radi možda o razmjerima svjetskog sukoba, ovaj pristanak bi se trebao poništiti. Dalje, govoreći o smanjenju budućih sukoba, još jedan od nedostataka ovog suda, a koji se također tiče nadležnosti, jeste donošenje obavezujućih presuda. Međunarodni sud pravde bi trebao donijeti obavezujuće presude svim

državama, a ne samo kada je riječ o strankama u sporu, tako bi imao i veću moć u provođenju svojih presuda i odluka. Ovaj sud, ujedno kao i glavni organ tijela UN-a, često je kritiziran najviše po pitanju provođenja odluka, postupaka i ovlasti. Kada bi se ovom vrhovnom vodstvu dala veća ovlast možda bi se i rješavanje sukoba te pojava istih lakše okončala. Nekadašnji član Vijeća međunarodnog suda pravde Nijemac Bruno Simma o dosadašnjem dostignuću suda kaže: „Sud je od svog osnutka prije 60 godina do danas riješio oko 130 međunarodnih sporova, donio presude i izdao veliki broj ekspertiza“.

Govoreći o slučajevima i presudama ovog suda, jedan od najsloženijih pravnih procesa i koji pljeni veliku pozornost jeste postupak po tužbi Bosne i Hercegovine protiv Srbije i Crne Gore. Presude Međunarodnog suda pravde kao i Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju su od istinskog značaja za Bosnu i Hercegovinu jer su prije svega pokazale i dokazale identitet rata u BiH, kao i ko su bili glavni počinioci, a ko žrtve. Međutim, što se epiloga tiče, sasvim je jasno dasu pravedno okončanje postupka spriječile dvije stvari: (1) politika međunarodne zajednice i (2) podkapacitiranost tima BiH koji je zastupao tužbu. Nažalost i ovo drugo je bilo rezultat kako neznanja, tako i uticaja politike. Šira elaboracija bi izlazila iz okvira teme rada, pa se neće ni raditi.

Predmet Bosna i Hercegovina protiv Srbije i Crne Gore

Kao što sam naglasila u prethodnom dijelu rada, jedan od slučajeva i presuda Međunarodnog suda pravde i slučaj koji je privukao veliku pozornost jeste postupak kojeg je pokrenula Bosna i Hercegovina protiv SR Jugoslavije, poznat još kao i Bosna i Hercegovina protiv Srbije i Crne Gore , (*de iure*) naziv Primjene konvencije o sprečavanju i kažnjavanju genocida, predstavlja slučaj u kojem je prvi put pred Međunarodni sud pravde jedna država optužila drugu državu za genocid (Muller , 2007:447). Predmet ovog slučaja je pitanje Bosne i Hercegovine da li je u istoj u ratnom periodu izvršen genocid i da li je Jugoslavija kao država kriva za povrede Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida.

Bosna i Hercegovina je ovu tužbu podnijela Međunarodnom судu pravde 1993. godine protiv Srbije i Crne Gore, a odmah nakon završetka rata uslijedila je reakcija Srbije odnosno protivtužba Bosni i Hercegovini za genocid nad Srbima u Bosni i Hercegovini koja je odbačena 2000. godine. Saslušanje ovog spora počelo se odvijati u februaru 2006. godine, u optužnici je bilo navedeno da je Jugoslavija isplanirala, pripremila, skovala zavjeru, podsticala, ohrabrilala, pomagala, podstrekivala i počinila zločin genocida protiv njenog stanovništva, te da za to takvo djelo odnosno nedjelo posljedice snosi cijela država, a ne samo pojedinac. Godinu dana kasnije, tačnije 26. februara ovaj Međunarodni sud je oslobođio državu Srbiju od optužbe za genocid u kojoj je donesena odluka da Srbija nije počinila zločin genocida, kao i da Srbija nije bila saučesnik u provođenju ovog djela. Također, Sud je donio mišljenje da država Srbija nije kaznila one koji su izvršili zločin i da nije dovoljno utjecala da bi se spriječio isti. Sud je utvrdio da je počinjen genocid na području Srebrenice 1995. godine ali masakr nije učinjen po uputstvima ili pod kontrolom Srbije niti njenih lidera – ovo je izjava tadašnje predsjednice suda Rosalin Higgins. Ove presude mnogi objašnjavaju kao nekom ravnotežom koju je Međunarodni sud pravde nastojao postići, to jeste da svakoj strani ponudi neki vid zadovoljstva, pokušavajući postići neki oblik kompromisa. Teško je i pomisliti da ovako jako vrhovno tijelo padne pod utjecaj političke manipulacije i obmane. Međunarodni sud pravde više je građanski nego kazneni sud, te je više naviknut da se osloni na zabilježene materijale nego na agresivna provođenja dokaza i u ovom postupku na neki način pokušao je da spriječi diplomatsko urušavanje Srbije (Simons, 2007). Bitno je spomenuti da su Međunarodnom судu pravde izmakli dokazi koje je srpska vlada priložila u procesu protiv Slobodana Miloševića pred Haškim tribunalom nakon izricanja

presuda za zločin genocida. Jedina koja je obratila pažnu na ove dokumente i spise bila je tužiteljica Haškog tribunala Carla Del Ponte koja je smatrala da i ostali zapisi i dokumenti dokazuju ubjedljivo da je Srbija ta koja je imala moć nad ratnim pokušajima osvajanja Srba u Bosni i Hercegovini koji su finansijski podupirali i ohrabrivali ratne ciljeve Srba. Kao što sam prethodno spomenula, Međunarodni sud pravde je 27. februara 2007. godine presudio da se Srbija ne može smatrati odgovornom za počinjen zločin kao što je genocid. Sud je donio zaključak da je Srbija prekršila konvenciju o genocidu shodno tome što nije učinila sve što je bilo pod njenim utjecajem da se spriječi ovaj strašni zločin. Tako je Srbija postala prva zemlja koja je po presudi suda prekršila Konvenciju o genocidu no nije postala prva zemlja koja je optužena za genocid. Tužba Bosne i Hercegovine sadržavala je navode da je Srbija direktno odgovorna za genocid počinjen na čitavoj teritoriji Bosne i Hercegovine u namjeri da se uništi bošnjačko stanovništvo Bosne i Hercegovine (Hasić, 2011:159). Presuda Međunarodnog suda pravde potvrdila je, kao što je ranije presudio Haški tribunal, da su pojedine frakcije Vojske republike Srpske počinile genocid u Srebrenici u julu 1995, ali je istovremeno odbacila navode tužbe da je genocid počinjen na čitavoj teritoriji Bosne i Hercegovine (Čekić, 2010:93). Također, Srbija sa komandantom Vojske republike Srpske Ratkom Mladićem u prvom redu, javno je okrivljena za nezaustavljanje zločina genocida i neosuđivanje ratnih počinilaca. Vrlo bitno je spomenuti i postupak revizije. Naime, ovim podnošenjem postupka se ne otvara automatski sam postupak pred Međunarodnim sudom pravde. Upravo zbog toga je ovaj postupak jako specifičan i obuhvata nove dokaze koji nisu bili poznati prilikom donošenja presude. Formalni rok za ponošenje ovog postupka je 10 godina od donošenja presude Međunarodnog suda pravde. Općepoznato je da je Bosna i Hercegovina 2007. godine podnijela zahtjev za reviziju, koji je u maju 2017. godine Međunarodni sud odbio uz obrazloženje da zahtjev nije podnijela Bosna i Hercegovina kao država. Također, Međunarodni sud je detaljno proučio zapažanja sva tri člana predsjedništva Bosne i Hercegovine izložena u pojedinačnim pismima o ovom pitanju. Glede ovih pisama, Sud je izrazio mišljenje da sam sadržaj ovih pisama pokazuje da nikakvu odluku nisu donijela nadležna tijela u ime Bosne i Hercegovine dodajući da zbog toga ovaj međunarodni sud ne može nista poduzeti oko zahtjeva ovog postupka.

Ovaj slučaj ne samo da je privukao veliku pažnju javnosti, također je i veoma bitan slučaj koji se ispituje i analizira zbog odgovornosti države, odnosno pripisivanja ponašanja pojednica odgovornosti države.

Genocid

„Rat, i najduži, samo protrese pitanja zbog kojih se zaratilo, a njihovo rješenje ostavlja vremenima koja nastupaju poslije sklapanja mira.“

Ivo Andrić

Termin genocida usvojen je na zasjedanju generalne skupštine Ujedinjenih nacija 1946. godine. Ovaj zločin je presuđen kao međunarodni zločin, kao što su i države članice obavezne da reaguju na njegovo suzbijanje. Pod genocidom se podrazumijeva bilo koje od sljedećih dijela, počinjenih sa namjerom da se potpuno ili djelimično uništi jedna nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa kao takva:

- ubijanje članova grupe (narod);
- nanošenje teških tjelesnih ili mentalnih povreda pripadnicima grupe;
- namjerno nametanje grupi teških životnih uvjeta sračunatih da dovedu do njenog potpunog ili djelimičnog fizičkog uništenja;
- nametanje mjera kojim je namjera spriječiti rađanje unutar grupe;
- prisilno premještanje djece iz jedne grupe u drugu (Čekić, 2007:21).

Specifičnost genocida ne prelazi iz opsega ubijanja niti divljaštva nego iz same namjere uništenja određene grupe ljudi. Ratni zločini su se definirali Haškom konvencijom 1907. godine ali zločin genocida je inicirao posebnu definiciju s obzirom da ovo nije samo zločin protiv pravila ratovanja, nego i zločin protiv čovječnosti. Pojam *čovječnosti* je vrlo bitno naglasiti ovdje jer posebno ističe samu težinu ovog zločina. Genocid kao kazneno djelo prema međunarodnom pravu predstavlja jedan od najtežih zločina protiv čovječnosti i međunarodnog humanitarnog prava i ispoljava se kao fizički, biološki i nacionalno-kulturni (Drost, 1959). Pojam *etničko čišćenje* se koristi i smatra kao dosta manji zločin u odnosu na zločin genocida, a ustvari tu ima vrlo malo različitosti jer i jedan i drugi zločin imaju za cilj uništenje jednog naroda. u ovom slučaju Bošnjaka. Genocid ili zločin nad zločinima, mnogi još nazivaju kao krajnji zločin protiv čovječnosti jer upravo cilj ovog strašnog zločina je potpuno izbrisati i uništiti dio čovječanstva. Genocid predstavlja zločin po međunarodnom pravu i u slučaju njegovog činjenja utvrđivanje odgovornosti kažnjavanja predstavlja interes cjelokupne međunarodne zajednice (Cassese,

2002). Genocid kao zločin se dosta razlikuje od drugih zločina, prvo po svojoj težini.

Priznavanje genocida jedne države ostavlja veliki trag na nacionalnoj historiji koji će se prenositi iz generacije u generaciju, iako se još mnogo treba proučavati o ovom strašnom zločinu i razlozima koji su podstakli ljudski um da učini isti i ljudsku namjeru koja je dovela do toga da se uništi dio čovječanstva. Ipak došlo je do velikih promjena u tome kako se međunarodna zajednica postavila glede ovog strašnog zločina. Iako se svijetu nanose ožiljci i po samom spomenu i sjećanju na ovaj zločin, ipak niz rješenih slučajeva stavlja nam na znanje da će i najmoćnije vođe političke i vojne biti osuđeni i dovedeni pred lice pravde. Shodno tome, vrlo je bitno spomenuti i odluku koja je izazvala burne reakcije mnogih ali i dokazala da za čovječanstvo možda ipak još ima nade. To je odluka visokog predstavnika međunarodne zajednice u Bosni i Hercegovini Valentina Inzka, koji je po odlasku iz naše države iskoristio svoje ovlasti. Naime, uspostavio je izmjene Krivičnog zakona, kojim se zabranjuje i kažnjava svako negiranje genocida u Srebrenici. Za ovaku odluku su mnogi navijali i predviđali ukazujući na to da bi dobrom djelom moglo smiriti narod i žrtve ovog strašnog zločina.

Smatram da samo istina, koliko god ona bila teška i brutalna, ali *istina* i prihvatanje iste može dovesti Bosnu i Hercegovinu kao i narod Bosne i Hercegovine do nekog vida oporavka, ne potežući i ne zadirući toliko u prošlost, okrenući se budućnosti i nastojanju da stvorimo bolje sutra. Povratku zapostavljenim vrijednostima, povratku čovjeka čovjeku – to treba da nam bude cilj i da prvenstveno težimo ka tome.

Pitanje izgradnje mira u Bosni i Hercegovini

Pitanje izgradnje mira u Bosni i Hercegovini je vrlo kompleksna i emotivna tema. Samo pitanje izgradnje mira je usko povezano, odnosno ima veliki značaj, i za budućnost Bosne i Hercegovine i njenog društva. U ovom dijelu bih pokušala podstaknuti i pokazati koliko samo drugačije percipiramo sam pojam mira i izgradnje mira. Šta za mene predstavlja mir? Mogu sa sigurnošću reći da za mene mir nije neravnopravnost, nejednakost, tri predsjednika, tri jezika, obrazovanje u „dvije škole pod jednim krovom“, oni su Srbi, Hrvati i muslimani. Koliko ustvari treba da shvatimo da možda nekada sasvim pogrešno percipiramo sam pojam mira. Da budem zadovoljnjašto rata više nema? Da možda živimo u nekoj zabludi, dok se pretvaramo da živimo u miru? Kako uopće izgleda proces izgradnje mira? Da li se to može poistovjetiti sa onim kada diplomate stvaraju veliki međunarodni plan u rješavanju sukoba? Ili kada humanitarne međunarodne organizacije rade preko linije kako bi dopremile humanitarnu pomoć ljudima čija je zemlja u sukobu? Sve ovo predstavlja proces izgradnje mira i puno više, ali koju mi nekada nažalost uzimamo „zdravo za gotovo“. Na sva ova pitanja ću pokušati odgovoriti i pokazati kroz ovaj dio moje tematike šta ustvari za mene predstavljaju mir i izgradnja mira.

Prvo bih počela sa samim pojmom izgradnje mira. Otac koncepta izgradnje mira Johan Galtung tvrdi da se u izgradnju mira uključuje i adresiranje i uklanjanje uzroka nasilja, to jeste strukturalnog i kulturnog nasilja koje hrani i omogućava nasilje. Sam cilj izgradnje mira je pozitivan održiv mir. Neophodno je pronaći strukture koje uklanjuju uzroke rata i pružaju alternative ratu u situacijama u kojim se mogu dogoditi ratovi (Galtung, 1976). To znači da svi mi različito percipiramo sam pojam mira kao i izgradnju mira. Upravo te suprotnosti u definisanju i shvatanju su sastavni dio evolucije. Tako, prema dokumentu Ujedinjenih nacija (UN) pod imenom „Agenda za mir“ navodi se da se izgradnja mira sastoji od širokog spektra aktivnosti, povezanosti sa izgradnjom kapaciteta, pomirenjem i društvenom transformacijom (Boutros, 1995). Austrijski naučnik Kevin Clements smatra da je izgradnja mira „jednako razotkrivanju moćnih i izjednačavanju neravnopravnih odnosa koliko i rješavanju sadašnjih problema“ (Kevin Clements, 2004). Kao što Galtung tvrdi potrebno je razlikovati negativni mir, kao puko odsustvo oružanog konflikta i nasilja, od pozitivnog mira, koji upućuje na reorganizaciju društva na načelima jednakosti i pravde (Galtung, 2007). Postavlja se pitanje u

„kojoj vrsti mira“ se nalazimo mi kao država, kao društvo i da li uopće možemo reći da živimo u miru?!

Strategija Ujedinjenih nacija govori o tri etape u ciklusu ostvarivanja trajnog mira, a to su:

- okončanje sukoba
- održavanje mira i razdvajanje zaračenih snaga
- izgradnja mira (UN, 1992).

Spominjući dalje vrste izgradnje mira, Institut za višestruku diplomatiju navodi da postoje tri oblika izgradnje, a to su:

- politička izgradnja mira – ona obuhvata dogovore i pravna pitanja kao i pregovore i sva pitanja koja se tiču diplomatijske
- strukturalna izgradnja mira se tiče društvenih i kulturnih elemenata koji podržavaju kulturne mjere kroz razne aktivnosti kao što su izgradnja škola, obrazovanje birača i razoružavanje zaračenih strana
- i socijalna izgradnja mira koja obuhvata međuljudske odnose, veliku pozornost pridaje osjećajima, stavovima, mišljenjima odnosno prvenstveno onim vrijednostima koje se trebaju najviše cijeniti (John McDonald, 1993).

Što se tiče samog procesa izgradnje mira u Bosni i Hercegovini, rat je završen, 26 godina nakon što je uspostavljen Daytonski mirovni sporazum kojim je potvrđen suverenitet i teritorijalni integritet Bosne i Hercegovine. Nasilje se nije nastavilo, nema rata ali da li smo stvarno dostigli mir? Nakon 26. godina još uvijek smo okupirani strahom i zlom samog rata. Misleći da nam je dobro ili što bi rekli „samo nek se ne puca“ upitajmo se da li je jedini mir kojem trebamo težiti. Imajući na umu Galtungovu teoriju pozitivnog i negativnog mira, možemo reći da se Bosna i Hercegovina nalazi u negativnom miru. Po Galtungu se negativni mir stvara odmah nakon završetka rata, jer je ispunjen samo odsustvom nasilja. No, da li je normalno da mi nakon 26. godina od odsustva nasilja još uvijek ne može stvoriti uslove za neki pozitivni mir, mir koji je za sobom trebao nositi slobodu, pravdu, ljudska prava kao i kolektivnu sigurnost. Žalosno je da taj negativan mir nalazimo skoro u svakom segmentu društva. Fokusirajmo se samo na

obrazovanje – primjer koji će pokazati koliko je samo nezadovoljavajuća situacija jeste primjer „dvije škole pod jednim krovom“, direktno razdvajanje bošnjačke i hrvatske djece i učenje da je ustvari takva segregacija sasvim normalna stvar. Djeca koja predstavljaju nadu i budućnost za ovu državu, nažalost, od malena će biti učena da je sasvim uredu dijeliti ljude na muslimane, na katolike, na „vaše“ i „naše“. Ako je nasilje prestalo ne mora značiti da je zemlja postigla mir. Majkl Lepslji je pravim riječima opisao stanje kakvo jeste u Bosni i Hercegovini. Opisujući kako su ljudi prestali biti ljudska bića, a umjesto toga postali su Hrvati, Srbi i Bošnjaci. U tom poslijeratnom periodu, to veliko srpstvo, veliko bošnjaštvo i veliko hrvatstvo je veoma teško izbrisati, a još teže nositi se s tim. Mladi jesu jedan od ključnih elemenata za promjene, za dostizanje upravo tog pozitivnog mira, ali i prijeratne generacije trebaju se suočiti sa izazovima koje je donio rat. „Pomirenje sa gubitkom može da traje ali može i da značajno doprinese početku života u sadašnjosti. Pronalaženje načina za suočavanje s bolom iz prošlosti neophodno je da bi ljudi interpretirali tu prošlost gledajući u vrijeme iza sebe „drugim očima“ koje im omogućava da rekonstruiraju svoja sjećanja na način koji umanjuje intenzitet osjećanja, gorčine i gubitka“ (Andrew Rigby, 2003). Tako i Bosna i Hercegovina kao i druge države bivše Jugoslavije pate od nasljeđa rata, koje veoma jako utječe na sadašnjost i ugrožava budućnost društva i države Bosne i Hercegovine koje, također, naprosto ne dopušta da se krene naprijed. Kako opisuje Giordano „u većini slučajeva intelektualne i političke elite upravljuju prošlošću i proizvode kako historiju tako i uspomene jednog društva a samim tim i suprostavljene istine“ (Christian Giordano, 2002). Kako su mladi bitni u ovom procesu izgradnje mira u Bosni i Hercegovini tako je i društvo jedan vrlo bitan element ovog procesa. Cilj međunarodne zajednice da pomogne i okonča dugogodišnji sukob potpuno je zanemario stanje u kojem se društvo nalazi. Samim tim je doprinos društva bio limitiran bez uvažavanja lokalnih incijativa za izgradnjom mira i pomirenjem između tri etničke grupe (Belloni, 2001). Dakle neupitno je bilo uključivanje lokalne zajednice i društva. Tako i Charles David smatra da je izgradnja mira „elastičan koncept koji može biti široko ili usko definiran i tvrdi da obuhvata tri osnovna segmenta a to su:

- rehabilitacija, rekonstrukcija i pomirenje društava koja su pretrpjela razaranje oružanog sukoba
- stvaranje sigurnosnih, političkih ili socijalno-ekonomskih mehanizama potrebnih za izgradnju povjerenja između suprostavljenih strana i sprečavanju nastavka nasilja;
- vanjska (strana) intervencija, kako bi se stvorili uslovi za mir“ (Waller, 2015:12).

Od ova tri ključna elementa naglasak bih prvo stavila na pomirenje, koji je sada ključni element ovog procesa u Bosni i Hercegovini. Sam pojam pomirenja vrlo je kompleksan; kao i mir mnogi će interpretirati značenje procesa pomirenja drugačije. „Pomirenje je zapravo prošireni koncept koji uključuje mjere tranzicijske pravde, procese odgovornosti i vladavinu prava u podijeljenim društvima“ (Sriram, 2010). No, ipak se i dalje smatra vrlo komplikovanim pojmom koji neki jednostavno vide „, kao suživot, neki kao poštovanje drugih, a neki kao uzajamni oproštaj“ (Brahm, 2003). Uz tranzicijsku pravdu i sam proces pomirenja, potrebno je spomenuti da veliki utjecaj na ova dva segmenta ima i politička volja. No u Bosni i Hercegovini može se reći da društvo i lokalne zajednice ne dobivaju podršku od vladajućih u onoj mjeri i koliko bi trebale da se konačno napravi korak naprijed.

Za kraj ovog poglavlja samo bih navela odlomak iz rada Latala Srećka, koji kaže: „Bosna i Hercegovina nikada nije preuzela vlasništvo nad Daytonskim sporazumom, zato što u Bosni i Hercegovini vladaju tri etno politička bloka koja djeluju po sebi poznatim pravilima i vode se različitim pogledima na prošlost, sadašnjost i budućnost ove države. Upravo ovaj model vođenja jedne države na svakodnevnom nivou izaziva individualnu i kolektivnu retraumatizaciju“ (Latal Srećko, 2015).

Zaključna razmatranja

Bosna i Hercegovina je u periodu od 1992. do 1995. godine bila poprište krvavog sukoba koji je odnijelo za sobom mnoge živote, a donijelo samo tugu i nemilo sjećanje. Samo okončanje ovog nasilnog konflikta nije bilo nimalo lak proces, ali je proces koji je naznačio početak obnove međusobnih odnosa kao i drugih aspekata u društvu i radu Bosne i Hercegovine. U sam taj proces obnove podrazumijeva se dovođenje zločinaca pred lice pravde. U postizanju tog cilja, veliku ulogu su imali Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju i Međunarodni sud pravde. Također, u svom radu obradili smo samo neke od značajnih slučajeva i presuda zločinima koji su nanijeli veliko zlo na ovom području. Ova dva međunarodna suda jesu nesumljivo dovela do istine i pravde iznoseći činjenice i dokaze, no ono što predstavlja istinu i pravdu za jedne ne mora značiti da će predstavljati pravdu i istinu za druge. I upravo to karakterizira problem u samom procesu pomirenja na prostorima Bosne i Hercegovine. Bitno je naglasiti da na ovim prostorima imamo konstantno prisutnu kulturu negiranja – tako Bošnjaci negiraju krivicu Bošnjaka pred Međunarodnim sudom i Haškim tribunalom, kao što Hrvati negiraju krivicu Hrvata pred istim. Otvaranje ove teme je tragično za mnoge, kao i pojedina pitanja koja su još otvorena i traže odgovore. Rat je završen na prostorima Bosne i Hercegovine ali rane su i dalje otvorene. „Danas se traže uzroci i pojašnjenja tehničke odrednice proteklog rata, ljudskih žrtava i materijalnog stradanja, do moralnih prosudbi i priziva ljudske savjesti pod fenomenom bezdušnog uništavanja i zla“ (Zorić, 1993). I upravo bi se trebali fokusirati malo više na sam proces pomirenja koji je jako dug proces i koji traži spremnost na rad koji će biti otvoren i obostrano prihvaćen kao i objektivno suočavanje sa prošlošću. Upravo u ovom procesu je potrebno obratiti pažnju na kolektivnu odgovornost društva, odnosno obostrano prihvatanje istine sa ciljem napretka u društvu koji vodi dalje ka pomirenju i izgradnji mira. „Građani Bosne i Hercegovine su toliko kontaminirani i deformisani ideologijom nacionalizma da više nisu ni svjesni njenog utjecaja na njihovu svakodnevnicu. Ova konstatacija se posebno odnosi na mlade ljude koji su rođeni tokom rata ili poslije njega. Oni stanje u državi, pa i nacionalizam prihvataju kao nešto normalno sasvim prirodno i možda jedino moguće“ (Puhalo, 2013). Ova konstatacija je nažalost istinita jer kao društvo smo vrlo „zatrovani“ tim nacionalizmom i tim istim „našim“ i „vašim“ i ostalim koje se, nažalost, prenosi dalje na generacije i generacije. Zato je sam proces pomirenja teže ostvariti zbog nedovoljno uloženog naporu društva, počev od toga što se mladima

i današnjim generacijama pokušava nametnuti pogrešno shvatanje o stvarima koje su se desile u prošlosti, aludirajući na to da mladi trebaju biti svjesni prošlosti kakvu je imala Bosna i Hercegovina ali isto tako trebaju biti svjesni da se neće stvari poboljšati i promijeniti budemo li stalno gledali unazad. Također, vrlo važan faktor koji utječe na proces pomirenja jeste stalno negiranje presuda i činjenica od strane političara koji itekako koriste medijski prostor u tu svrhu , pokušavajući doprijeti do mase, namećući svoja mišljenja koja skoro pa i nemaju doticaja sa realnošću. Na ovaj način, također, mladi mogu stvoriti pogrešnu sliku o tome kakvo je zaista stanje u Bosni i Hercegovini.

Smatramo da je dokazana glavna hipoteza koja kaže da međunarodni sudovi u svom radu jesu nezavisni i samostalni ali ne u potpunosti , vidjeli smo po primjerima slučajeva koliko ipak stavovi velikih sila i politička previranja imaju uticaja na sam rad sudova. Također ovim radom dokazana je i pomoćna hipoteza u kojoj se tvrdi da same presude međunarodnih sudova jesu doprinijele utvrđivanju istine ali nisu doprinijeli pomirenju, ipak pomirenje je veoma dug i zahtjevan proces koji kreće od nas samih i za kojeg je potrebno sudjelovanje svih strana kako bi se izgradili kvalitetniji međuetnički odnosi u Bosni i Hercegovini.

Iako se u ovom radu fokusiramo prvenstveno na društvo kao jako bitan aspekt u procesu pomirenja, ne možemo a da ne primijetimo utjecaj političara i politike na oblikovanje mišljenja građana i korištenje svojih pozicija na djelovanje mase. Ne govorimo samo o djelovanju nego i podržavanju zločina i negiranju istog, koje vidimo kroz primjere kao što je u organizovanje skupa podrške Praljku, u Mostaru, kojeg mnogi nazivaju herojem, a ne ratnim zločincem. Slične primjere imamo i kada su u pitanju ratni zločinci iz reda srpskog i bošnjačkog naroda. Upravo zbog ovakvih postupaka je vrlo teško ostvariv proces pomirenja jer skroz ovakve primjere konstantnog negiranja, pa čak i od strane najviših vrhova vlasti, mladima se šalje u potpunosti pogrešna poruka. Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju kao i Međunarodni sud pravde jesu doveli zločince pred lice pravde i izrekli im kazne, iako smo vidjeli kroz par slučajeva da i ovi sudovi znaju nekada pokazati nesposobnost ili jednostavno nedostatak pažnje ili su evidentno ali teško dokazivo, pod uticajem međunarodne politike, odnosno njenih glavnih aktera. Tako u slučaju Biljane Plavšić koja je lažno svjedočila u svrhu smanjenja kazne, da bi kasnije negirala bilo šta od ovog kao i svoju uplenost u strašan zločin koji je počinjen na području Bosne i Hercegovine. Ovakvim postupcima se pokazuje potpuno nepoštivanje prema žrtvama rata i samo

negiranje zločina daje prostor osuđenicima da iskrivljuju historiju i koriste medijski prostor za svrhu istog – a to je još jedan faktor koji znatno utječe na proces izgradnje mira. Ova dva već spomenuta suda jesu učinila jedan korak prema naprijed presudivši zločincima ali isto tako ostavili su prostor nama kao društvu Bosne i Hercegovine za daljnji razvoj i izgradnju stabilnog mira i postizanja pomirenja u Bosni i Hercegovini.

Tema rada je veoma kompleksna jer se dotiče puno nemilih događaja iz prošlosti koje nas još sprječavaju da krenemo naprijed i kao država i kao društvo. Iz godine u godinu nam nameću nova rješenja i uvjeravaju da ne možemo živjeti jedni pored drugih i da jednostavno moramo prihvati takvu situaciju bez vidnih promjena. Kroz sve primjere i slučajeve koji su obrađeni u radu smatram da jedinu budućnost i promjenu nose mladi ljudi, buduća pokoljenja, ali samo ako počnu aktivno učestvovati i doprinositi boljitku, barem kada je riječ o izgradnji zdravog odnosa i zблиžavanju, kao i pravilnom pristupanju događajima koji su se desili devedesetih godina prošlog vijeka.

Literatura

1. Belloni, Roberto (2001) Civil Society and Peacebuilding in Bosnia and Herzegovina, *Journal of Peace Research* 38(2): 168-180
2. Boraine, Aleksander (2006): Transitional Justice. A Holistic Interpretation, *Journal of International Affairs*
3. Boutros Boutros, Ghali (1995): An Agenda for Peace, New York: United Nations
4. Brahm, Eric (2003): Peacebuilding and Reconciliation Stage, University of Colorado, Colorado
5. Cibelli Kristen i Guberek Tamay (2000): Justice unknown, justice unsatisfied? Bosnian NGOs Speak about the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia, Tufts University, Medford
6. Clark, Janine (2009): Judging the icty: has it achieved its objectives?, *Southeast European and Black Sea Studies*
7. Clements, Kevin (2004): Challenging Statebuilding as Peacebuilding—Working with Hybrid Political Orders to Build Peace, *Palgrave Advances in Peacebuilding*, Palgrave Macmillan, London
8. Crosby, Alan (2017): Trailblazing Yugoslav War Crimes Court Nears End Of The Road, Radio Free Europe, Radio Liberty, 22.novembra
9. Čekić, Smail (2007): Istraživanje žrtava genocida sa posebnim osvrtom na Bosnu i Hercegovinu. Sarajevo: Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu.
10. Čekić, Smail (2010): Zločini nad djecom Sarajeva u opsadi. Sarajevo: Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu.
11. Ćurak, Nerzuk (2016): Rasprava o miru i nasilju, Buybook, Sarajevo
12. Daniela, Lai (2016): Transitional justice and its discontents: socioeconomic justice in Bosnia and Herzegovina and the limits of international intervention. *Journal of intervention and Statebuilding*, 10 (3). Pp. 361-381.
13. Degan, Đuro, Vladimir (2011): Međunarodno pravo. Zagreb: Školska knjiga.

14. Degan, Đuro, Vladimir (2016): Zločin genocida pred međunarodnim sudom u Haagu, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu. Vol. 53, No. 2. Split: Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu.
15. Del Ponte, Carla (2008): Madame Prosecutor, Confrontations With Humanity's Worst Criminals and the Culture of Impunity: A Memoir By Carla Del Ponte with Chuck Sudetic, Other Press, New York
16. Delić, Rasim, IT-04-83, Međunarodni krivični Tribunal za bivšu Jugoslaviju (MKSJ), Dostupno na: <https://www.icty.org/bcs/case/delic>, Pриступлено: 25.8.2021.
17. Delić, Sead (2001): Bosna i Hercegovina i svijet, Tuzla
18. Dimitrijević, Nenad (2011): Dužnost da se odgovori: masovni zločin, poricanje i kolektivna odgovornost, Fabrika knjiga
19. Drost, Pieter, 1959. The Crime of State-Penal protection for fundamental freedoms of persones and people. Vol. 1. Leyden:Sythoff.
20. Giordano, Christian (2002): Gender, Crime, and Desistance: Toward a Theory of Cognitive Transformation, American Journal of Sociology, Vol. 107, No. 4 (January 2002), pp. 990-1064
21. Giro, B.Albert (2015): Alternative Peacebuilding in Bosnia Evolution of an NGO and volunteer experiences: the case of Trenkalos, University of Tampere, Tempere
22. Hadžihasanović, Enver & Kubura, Amir , IT-01-47, Međunarodni krivični Tribunal za bivšu Jugoslaviju (MKSJ), Dostupno na:
https://www.icty.org/bcs/case/hadzihasanovic_kubura, Pриступлено: 26.7.2021.
23. Hasić, Zijad (2011): Međunarodnopravni aspetki presude Međunarodnog suda pravde o genocidu u Bosni i Hercegovini. Zbornik radova Međunarodne naučne konferencije, održane 10. i 11. jula 2009.godine u Potočarima. Sarajevo: Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu.
24. Hayden M.Robert (2011): What's Reconciliation Got to do With It? The International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia (ICTY) as Antiwar Profiter, Journal of Intervention and Statebuidling
25. ICTY Outreach Programme (2012): Legacy of the ICTY in the former Yugoslavia: Conference proceedings: Sarajevo, Zagreb

26. Karadžić, Radovan, IT-95-5/18, Međunarodni krivični Tribunal za bivšu Jugoslaviju (MKSJ), Dostupno na: <https://www.icty.org/case/karadzic/4>, Pриступљено: 20.8.2021.
27. Klarin, Mirko (2016): Srebrenica genocide in eight acts, ense Agency, Dostupno na: <https://srebrenica.sense-agency.com/en/>.
28. Kovačević Živorad (2010): Međunarodno pregovaranje, Beograd
29. Krajišnik, Momčilo, IT-00-39, Međunarodni krivični Tribunal za bivšu Jugoslaviju (MKSJ), Dostupno na: <https://www.icty.org/bcs/case/krajisnik>, Pриступљено: 29.7.2021.
30. Krstić, Radislav, IT-98-33-T, Međunarodni krivični Tribunal za bivšu Jugoslaviju (MKSJ), Dostupno na: <https://www.icty.org/case/krstic/4>, Pриступљено: 23.8.2021.
31. Kurtčehajić, Suad (2017): Pravno-politička promišljanja o Bosni, Sarajevo
32. Latal, Srećko (2015): Naslijede mira: Bosna i Hercegovina 20 godina poslije Dejtonskog mirovnog sporazuma, Friedrich-Ebert-Stiftung (FES), Sarajevo
33. Levande Historia (N.D): The role od ICTY in the making of history, Dostupno na: https://www.levandehistoria.se/sites/default/files/wysiwyg_media/dlh_the_role_of_icty.pdf, Pриступљено: 6.7.2021.
34. McDonald, John (1993): The Message of a Master, New World Library
35. Milošević, Slobodan, IT-02-54, Međunarodni krivični Tribunal za bivšu Jugoslaviju (MKSJ), Dostupno na: https://www.icty.org/case/slobodan_milosevic/4, Pриступљено: 26.8.2021.
36. Mladić, Ratko, IT-09-92-T, Međunarodni krivični Tribunal za bivšu Jugoslaviju (MKSJ), Dostupno na: <https://www.icty.org/case/mladic/4>, Pриступљено: 19.8.2021.
37. Muller, Daniel (2007): Procedural developments at the international court of justice, The Law and Practice of International Courts and Tribunals, Vol. 6. Leiden: Brill Nijhoff.
38. Munivrana, Vajda, Maja (2011): Etničko čišćenje kao oblik genocida? Hrvatsko zakonodavstvo i praksa u svjetlu međunarodnih izvora. Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Vol. 61, No. 6. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
39. Muratović, Rasim (2012): Holokaust nad Jevrejima i genocid na Bošnjacima. Sarajevo: Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu.
40. Plavšić, Biljana, IT-00-39 & 40/1, Međunarodni krivični Tribunal za bivšu Jugoslaviju (MKSJ), Dostupno na: <https://www.icty.org/en/case/plavsic/4>, Pриступљено: 29.8.2021.

41. Popović, M. Dragan (2008) : Vodič kroz tranzicijsku pravdu u Bosni i Hercegovini, UNDP, Sarajevo
42. Presuda Međunarodnog suda pravde u predmetu *Bosna i Hercegovina protiv Srbije i Crne Gore.*
43. Presude Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju
44. Presude Suda Bosne i Hercegovine – Odjeljenje za ratne zločine
45. Prlić, Jadranko & drugi, IT-04-74, Međunarodni krivični Tribunal za bivšu Jugoslaviju (MKSJ), Dostupno na: https://www.icty.org/x/cases/prlic/cis/bcs/cis_prlic_al_bcs.pdf, Pриступљено: 5.7.2021.
46. Puhalo, Srđan (2013): Kako opažamo druge etničke grupe i njihove članove (Socijalna percepcija i etnička pripadnost kod srednjoškolaca u Bosni i Hercegovini) Sarajevo, Friedrich Ebert-Stiftung
47. Rosenne, Shabtai (1985): The Law and Practice of the International Court. New York: Springer.
48. Sezović, Zarije (2014): Paradigma Bosna: Jučer, danas, sutra, Sarajevo
49. Sezović, Zarije (2021): Studije holokausta i genocida, Sarajevo
50. Sezović, Zarije i Šimić, Goran (2013): Nadležnost Međunarodnog krivičnog suda za zločin genocida kao faktor generalne prevencije, Dijalog, Dobra knjiga, Sarajevo
51. Softić, Sakib (2011): Pravne posljedice presude Međunarodnog suda pravde zbog kršenja Konvencije o genocidu. Zbornik radova Međunarodne naučne konferencije, održane 10. i 11. jula 2009. godine u Potočarima. Sarajevo: Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu.
52. Sriram C. Lekha (2010): Resolving Conflicts and Pursuing Accountability: Beyond Justice versus Peace. In: Richmond O.P (Eds) Palgrave Advances in Peacebuilding. Palgrave Macmillan, London
53. Subotić, Jelena (2009): Hiacked Justice: Dealing with the past in the Balkans, New York: Cornell University
54. Šarić, Sabahudin (2010): Velikosrpska ideologija, Sarajevo: Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu.
55. Vajs, Albert (1949): Zločin genocida u međunarodnom pravu. Međunarodni problemi, Vol. 1, No. 1, Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.

56. Zorić, Damir (1993): Povijest kao prostor. Genocid i migracije naroda. Bogoslovska smotra. Vol. 63, No. 3-4. Zagreb: Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.